Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

İSTANBUL'UN TARİHİ SAYFİYE BÖLGELERİNE AİT HARİTALARIN DETAYLI ÇÖZÜMLENMESİ

Nefise Burcu YAĞAN KÖYLÜ
Dr. Öğretim Görevlisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, burcuyagan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8152-0558

Yağan Köylü, Nefise Burcu. "İstanbul'un Tarihi Sayfiye Bölgelerine Ait Haritaların Detaylı Çözümlenmesi". ulakbilge, 85 (2023 Haziran): s. 527–557. doi: 10.7816/ulakbilge-11-85-06

ÖZ

İki kıtanın birbirine bağlandığı özel bir coğrafyada bulunan, Roma, Bizans ve Osmanlı imparatorluklarına başkentlik yapan İstanbul, binlerce yıllık kültür mirasıyla dünyada çok önemli bir konuma sahiptir. Bu kent, varlığı ile her dönemin haritacılarının ilgisini çekmiş ve zaman içinde kentin önemli sayıda haritası yapılmıştır. Sayfiye kavramının birinci sözlük anlamı yazlık, yazlık ev; ikinci sözlük anlamı ise şehre yakın kır kesimi olup Arapça kökenli bir sözcüktür. Sayfiye sözcüğü kavramsal olarak, hem yazlık olarak kullanılan bir bölgeyi, hem de yaz mevsiminde kullanılan yapıyı karşılamaktadır. 19. yüzyılın ortasından itibaren İstanbul kent merkezinin gelişmeye başlayan sayfiye bölgeleri, ilk ortaya çıktıkları andan itibaren kentsel alana doğru evrilen bir gelişim ve dönüşüm süreci içinde olmuşlardır. İşte bu süreç, ancak İstanbul'un yazılı ve görsel belgelerinin incelenip analiz edilmesiyle çözümlenebilir. Bunun için de haritalar önemli bir araçtır. İstanbul haritaları yapılırken, yerleşimin sayfiye bölgelerine göre yoğun olduğu Galata-Pera ve Tarihi Yarımada ön planda olmuş, sayfiye bölgeleri geri planda kalmıştır. Bu çalışma, İstanbul'un sayfiye bölgelerinin haritalarına odaklanması açısından önemlidir. Çalışmanın amacı, İstanbul'un sayfiye bölgelerine ilişkin haritaların tespitini yapmak, haritaları sistematize etmek ve harita özelliklerini tanımlamaktır. Böylece belirlenen bölgelerle ilgili çalışma yapacak olan araştırmacıların haritaların adları ve özellikleriyle ilgili bilgiye daha kolay ulaşabilmesi hedeflenmiştir. Makalenin giriş bölümünde, İstanbul haritaları ve sayfiye bölgeleriyle ilgili bilgi verilmiş, amaç, kapsam, yöntem ve mevcut literatür tanımlandıktan sonra, birinci bölümde İstanbul haritalarının gelişim süreci anlatılmıştır. İkinci bölümde, içerdikleri alanın büyüklüğüne göre haritalar sistematize edildikten sonra, bu sınıflama üzerinden haritaların özellikleriyle ilgili tespitler yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise makalede elde edilen ve ortaya çıkarılan bulgulara değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi İstanbul haritaları, sayfiye kavramı, sayfiye alanı, 19. yüzyıl, 20. yüzyıl.

Makale Bilgisi:
Geliş: 13 Şubat 2023 Düzeltme: 19 Mart 2023 Kabul: 22 Nisan 2023

© 2023 ulakbilge. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

İstanbul, iki kıtanın birbirine bağlandığı özel bir coğrafyada yer alan bir şehirdir. Roma, Bizans ve Osmanlı imparatorluklarına başkentlik yapan kent, binlerce yıllık zengin kültür mirasıyla dünya çapında büyük bir öneme sahiptir. İstanbul'un bu önemli konumu, zaman içinde birçok haritasının oluşturulmasına yol açmıştır. Kentin sakinleri, yöneticileri ve ona sahip olmak isteyenler, İstanbul'u tanımlayan temsili belgelere yani haritalara ihtiyaç duymuş, bu belgeleri yapmış veya yaptırmışlardır. Haritalar, ticari, askeri ve yönetim faaliyetlerinde hayati bir rol oynamış ve her dönemde en stratejik dokümanlar arasında yer almıştır.

İstanbul'un tarih boyunca çizilen haritalarının temelinde dört ana neden yatmaktadır:

• ***Askeri ihtiyaçlar:*** Harita, askerî harekâtların temel araçlarından biri olarak büyük önem taşımaktadır. Bu öneminden dolayı, Osmanlı Dönemi'nde askeri düzeyde harita yapımı ve kullanımı için özel olarak Erkan-ı Harbiye dairesi oluşturulmuş ve askeri okullarda haritacılıkla ilgili dersler müfredata eklenmiştir. Bu eğitimlerden mezun olan subaylar, birçok stratejik haritanın hazırlanmasında etkin rol oynamış ve haritacılığın gelişimine önemli katkılar sağlamışlardır. İstanbul gibi stratejik öneme sahip bölgelerin haritalarının doğru ve güncel bilgilerle oluşturulmasının, askeri amaçlı planlamalar ve operasyonlarda kritik bir rolü vardır. Bu nedenle, askeri kurumlar harita yapımı ve analizinde uzmanlaşarak, İstanbul gibi önemli şehirlerin savunma ve güvenlik stratejilerine katkıda bulunmuşlardır. Erkan-ı Harbiye Haritaları, askeri stratejik amaçlar doğrultusunda hazırlanan örnek haritalardan biridir.

• ***Turizm:*** Orient Ekspress'in 1883 yılında İstanbul'a seferlere başlamasının ardından, turizmin gelişmesi, bu dönemdeki haritacılığın da ilerlemesine katkı sağlamıştır (Dağdelen, 2007). 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında oluşturulan turizm rehberleri ve bu rehberlerde yer alan İstanbul haritaları, hazırlanan haritalar arasında önemli bir yer tutmuştur. Bununla birlikte, İstanbul'u ziyaret eden seyyahlar, gezginler ve haritacılar, şehri ve çevresini belgelemek amacıyla haritalar çizmiş ve bilgi vermişlerdir. Ernest Mamboury tarafından hazırlanan "İstanbul Rehber-i Seyyahin" (1924) ve "Constantinople: Guide Touristique" (1925) gibi İstanbul rehberlerinin içindeki haritalar, bu tür haritalara güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bu dönemde turizmin ve İstanbul'a olan ilginin artması, şehirle ilgili harita üretimini teşvik etmiş ve zengin bir harita koleksiyonunun oluşmasına katkı sağlamıştır (Mamboury, 1924; Mamboury, 1925).

• ***Ekonomik Gelişmeler:*** 19. yüzyılın ikinci yarısında, İstanbul'da yangınların önlenmesi için kapsamlı mevzuatlar oluşturulmasına rağmen, bu mevzuatlar etkin bir şekilde uygulanamamıştır. Ancak, Büyük Pera Yangını (1870) sonrasında önemli değişiklikler yaşanmış ve bu yangın, sigortacılığın gelişimi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu olaya paralel olarak, İstanbul'da yangın sigortacılığı 1880 yılından itibaren hızla gelişmiştir (Arseven, 1987). Kurulan sigorta şirketleri, yangın risklerini belirlemek ve risk dağılımındaki yerel farklılıkları anlamak amacıyla haritalar hazırlatmışlardır. Bu amaçla, Goad Haritaları ve Pervititch Haritaları gibi örnekler, sigorta sektörünün ihtiyaçlarına uygun olarak yapılan haritalara örnek gösterilebilir. Bu haritalar, yangın risklerini ve olası tehlikeleri değerlendirmede büyük önem taşımış ve İstanbul'daki sigorta sektörünün gelişmesine katkı sağlamıştır.

• ***Politik Gelişmeler, Şehrin Planlaması ve Yönetimi:*** İstanbul, bir metropol olarak tarih boyunca sürekli bir büyüme ve gelişme yaşamıştır. Bu büyüme sürecinde, şehrin planlaması ve yönetimi önemli bir konu olmuştur. Bu bağlamda, haritalar yerleşim bölgelerinin düzenlenmesi, altyapının geliştirilmesi ve kamu hizmetlerinin sağlanması gibi önemli konularda etkin bir araç olarak kullanılmıştır. Şehir planlaması için hazırlanan haritalar, kentin genişlemesi ve nüfusun artışı ile başa çıkmak için stratejik kararların alınmasında önemli rol oynamıştır. Aynı zamanda, alt yapı projeleri ve kamusal hizmetlerin etkin bir şekilde sunulması için haritaların hazırlanması, İstanbul'un modernleşme ve şehir yaşamının iyileştirilmesi çabalarına katkıda bulunmuştur. Bu nedenle, şehrin yönetimi ve planlaması için haritaların kullanımı, İstanbul'un sürdürülebilir büyüme ve gelişme sürecinde kritik bir öneme sahiptir. Henri Prost haritaları, İstanbul'un planlaması ve gelişimiyle ilgili önemli bilgileri içeren değerli haritalar olup, bu tür haritalara örnek gösterilebilir.

"Sayfiye", Arapça kökenli bir sözcük olup, iki farklı sözlük anlamına sahiptir (URL 1). Birinci anlamı, yaz aylarında kullanılan konutlar veya evlerdir. İkinci anlamı ise, şehre yakın kırsal bölgeleri ifade etmektedir. "Sayfiye," Arapça kökenli bir sözcüktür. Bu terim hem yaz aylarında kullanılan bölgeyi hem de bu dönemde tercih edilen yapıları içeren kavramsal bir anlam taşımaktadır. Tarih boyunca İstanbul'da yerleşim öncelikle, Bizans Dönemi'nden 19. yüzyılın ortalarına kadar Tarihi Yarımada ve Galata-Pera çevresinde yoğunlaşmıştır. Ancak, kentin Üsküdar, Kadıköy ve Eyüp gibi dış mahallelerinin de önemli yerleşim alanları olduğu görülmektedir.

19.yüzyılın ortalarından itibaren, Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi, ulaşım olanaklarının gelişimi, yangınlar ve arazi kanunnameleri ile ebniye nizamnameleri gibi çeşitli etmenler, İstanbul'un çevresindeki sayfiye niteliği taşıyan alanların gelişmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, İstanbul'da kentsel merkezi ve sayfiye alanları olmak üzere iki türde kentsel yerleşim ortaya çıkmıştır. 1875 Arazi Nizamnamesi,

bu durumu yazılı olarak belirtmiş ve İstanbul'u iki ana bölgeye ayırmıştır. Birinci bölge, o dönemde kentsel bölge olarak nitelendirilen Azapkapı'dan Ortaköy'e kadar uzanan kıyı bölgesini, Cadde-i Kebir ve Şişli'yi, ikinci bölge ise sayfiye bölgelerini ğKadıköy, Çamlıca ve Boğaziçi'ni kapsamaktadır. Zamanla, sözü edilen sayfiye bölgelerine Adalar ve Yeşilköy-Bakırköy bölgeleri de eklenmiştir. Araştırmacı Çelik'e göre, 1875 sonrasında İstanbul'un bu şekilde iki farklı bölgeye ayrılmasının temel nedeni yangınlar olmuştur (Çelik, 1986). Çünkü bu dönemde kentte meydana gelen yangınlar, yapılaşma düzenini ve yapı malzemesi tercihlerini yeniden gözden geçirme gerekliliğini doğurmuştur. Birinci bölge olarak adlandırılan kentsel alanlar, yoğun yerleşimlere ev sahipliği yapmış ve sadece sağlam ve dayanıklı yapı malzemesi olan kagir yapıların inşa edilebildiği bölgeler olmuştur. Bu yaklaşım, kentsel bölgelerin güvenliğini ve yapıların yangınlara karşı direncini artırmayı amaçlamaktadır. İkinci bölge ise, sayfiye bölgelerini içermektedir ve nizamnameye göre bu bölgelerde, uygun güvenlik önlemleri alındığı takdirde ahşap yapıların da yapılmasına izin verilmiştir.

1875 Arazi Nizamnamesi'nde belirtilen birinci bölge, daha fazla nüfusa ve daha zengin yapı stoğuna sahip olduğundan bu bölge için fazla sayıda ve ayrıntılı haritalar çizilmiştir. Ancak, İstanbul'un kentsel yerleşim bölgeleri etrafında gelişen sayfiye bölgelerine ait haritalar daha az sayıda ve ayrıntısızdır. İstanbul'un tarihi haritalarıyla ilgili yapılan araştırmalar genellikle yoğun nüfusa sahip olan kentsel alanlara ait haritalarla sınırlı kalmıştır. Bu çalışma, İstanbul'un sayfiye bölgelerine ait haritaların özelliklerine odaklanarak, bu haritaların daha ayrıntılı bir şekilde araştırılmasını ve çözümlenmesini sağlayacaktır.

Bu çalışmanın temel amacı, İstanbul'un sayfiye bölgelerine ait haritaların tespit edilmesi, sistematize edilmesi ve harita özelliklerinin ayrıntılı bir şekilde tanımlanmasıdır. Bu şekilde, söz konusu alanlarla ilgili araştırma yapacak olan araştırmacıların haritalarla ilgili bilgilere daha kolay erişmeleri hedeflenmektedir. Ayrıca, bu makale gelecekte benzer çalışmalar için önemli bir referans kaynağı olabilir. Çalışmada, İstanbul'daki sayfiye alanlarının yoğun bir biçimde gelişmeye başladığı 18. yüzyıl başı, incelenen sayfiye bölgesi haritalarının başlangıç tarihi olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde, sayfiye bölgelerinin çoğunun kentsel alanlara dönüştüğü 1980 tarihi ise araştırmanın sonlandırıldığı dönem olarak seçilmiştir. Bu dönemler arasındaki değişim ve dönüşüm, sayfiye bölgelerinin harita özellikleri üzerine yapılan incelemelerde temel odak noktalarını oluşturacaktır.

İstanbul haritaları için en önemli kaynaklar, harita arşivleridir. Bu bağlamda, özellikle sahip olduğu yaklaşık 9000 İstanbul haritasıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı öne çıkmaktadır. Araştırmalar için başvurulacak diğer arşivler ise Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Salt Galata Arşivi ve Alman Arkeoloji Enstitüsü Arşivi'dir. Bunun yanı sıra, http://www.envanter.gov.tr/harita adresinde, 1776 ile 2010 yılları arasındaki İstanbul haritaları, mevcut şehir haritasıyla çakıştırılmış şekilde kullanıcılara sunulmaktadır. İstanbul haritalarıyla ilgili basılı yayınlar incelenecek olursa, bu kaynaklar üç ana başlık altında ele alınabilir. İlk başlıkta, arşivlerde bulunan bazı harita türlerinden seçkiler yaparak yayınlayan ve genellikle kataloglama düzeyinde kalan kaynaklar bulunmaktadır (Ayverdi, 1958; Kayra, 1990; Özükan, 2020; Günpınar, 2013). İkinci gruptaki kaynaklar, özellikle yakın dönemde yayımlanan ve İstanbul haritalarıyla ilgili bilgi sunan, haritaları tasnif etmeye çalışan ve harita özelliklerini açıklayan makalelerden oluşmaktadır. Bu bağlamda, Ayşe Yetişkin Kubilay ve İrfan Dağdelen, öne çıkan araştırmacılardır. Ayşe Yetişkin Kubilay, Batı kaynaklı İstanbul Haritaları üzerine çalışmalarıyla dikkat çekerken; İrfan Dağdelen ise Osmanlı kaynaklı haritalar konusundaki çalışmalarıyla tanınmaktadır (Dağdelen, 2012a; Dağdelen, 2012b; Kubilay, 2010; Kubilay, 2012). Üçüncü gruptaki kaynaklar, temel olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi'nde bulunan haritaların tasnif edilmesi ve aynı türdeki haritaların yayınlanması süreci sonucunda ortaya çıkan kitaplardan oluşmaktadır. Bu kitaplar, özellikle İrfan Dağdelen tarafından yayına hazırlanmış olup, yayınlanan kitaplarda İstanbul haritalarının özellikleri ve lejantlarıyla ilgili bilgiler de bulunmaktadır (Dağdelen, 2005; Dağdelen, 2006; Dağdelen, 2007; Dağdelen, 2008). Üçüncü grupta yer alan diğer kaynaklar ise Jack Pervititch tarafından hazırlanan ve 1999 yılında yayınlanan "Pervititch Haritaları" adlı eser ile Kubilay tarafından derlenerek harita özelliklerine de yer verilerek yayınlanan "1422-1922 arasındaki İstanbul Haritaları" kitabıdır (Pervititch, 1999; Kubilay, 2010).

Bu çalışma kapsamında, haritaların tespiti için öncelikle basılı yayınlardan ve İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi ve Salt Galata Arşivi gibi önemli arşivlerden yararlanılmıştır. Tespit edilen haritalar, öncelikle ait oldukları bölgeye göre ve daha sonra kapsadıkları coğrafi alanın büyüklüğüne göre tasnif edilmiştir. Son olarak, belirlenen haritalar türlerine göre tek tek incelenmiş ve haritaların özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Makalenin giriş bölümünde İstanbul haritaları ve sayfiye bölgeleriyle ilgili bilgi verilmiş, amaç, kapsam, yöntem ve mevcut literatür tanımlandıktan sonra, birinci bölümde İstanbul haritalarının gelişim süreci anlatılmıştır. İkinci bölümde, içerdikleri alanın büyüklüğüne göre haritalar sistematize edildikten

sonra, bu sınıflama üzerinden haritaların özellikleriyle ilgili tespitler yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise makalede elde edilen ve ortaya çıkarılan bulgulara değinilmiştir.

1. İstanbul Haritalarının Tarihi Gelişim Süreci

İstanbul'un haritaları, 20. yüzyılın ortalarına kadar genellikle Batılı haritacılar, gezginler ve farklı uzmanlık alanlarına sahip kişiler tarafından hazırlanmış ve yayınlanmıştır. Bu haritalar, o dönemin coğrafi değerleri ve estetik anlayışlarına uygun olarak, haritacıların ve coğrafyacıların gözlem ve değerlendirme gücüne dayanarak çizilmiştir (Tekeli, 1994). İstanbul'u gören bazı haritacılar şehri bizzat gezdikten sonra haritalarını oluştururken, bazıları hiç gitmeden sadece mevcut bilgilerle çalışmış ve bazıları ise başka haritacıların çizdikleri eski haritaları temel alarak kendi çalışmalarını yapmışlardır. Bu nedenle, İstanbul haritalarının bazıları gerçeğe uygun bir biçimde çizilirken, bazıları ise deformasyonlu şekilde tasvir edilmiştir. Hatta bazı haritalar, sanatsal değeri vurgulamak için kartuş ve dekoratif bezemelerle süslenmiş, böylelikle haritanın genel kompozisyonu, yer şekillerinin çiziminden daha baskın hale gelmiştir.

15. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar uzanan dönem içinde, İstanbul haritalarının hemen hepsi gravür tekniğiyle basılmıştır. Gravür, kullanılan malzemenin türüne göre adlandırılan bir baskı tekniğidir. Bu süreçte kullanılan malzemeler, 15. yüzyılda ahşap, 16. ve 18. yüzyıl arasında bakır, 19. yüzyılda ise çelik ve taş olmuştur. Ancak gravür baskı tekniği, 19. yüzyılın ikinci yarısında fotoğraf makinesinin icadıyla birlikte önemini yitirmeye başlamıştır (Kubilay, 2012). İstanbul'un ilk haritası, Cristoforo Buondelmonti tarafından 1422 yılında hazırlanan, Ege Adaları hakkındaki bir yazma kitapta bulunan el yapımı bir haritadır. 15. ve 16. yüzyıllarda yapılan tüm İstanbul haritaları, bir yüzey perspektifiyle kuşbakışı bir resimle harita öğelerini birleştiren ve gravür özelliği taşıyan yapıdadır. Söz konusu haritalar, yüzeysel perspektif, plan veya Batı literatüründe "bird's eye view" olarak adlandırılan "kuşbakışı harita-panoramalarıdır." Bu haritalar, kendi dönemlerinin teknolojik olanakları göz önünde bulundurularak değerlendirildiklerinden harita kategorisine dahil edilirler (Kubilay, 2010).

Osmanlılar tarafından çizilen ilk İstanbul haritaları, "tasviri harita" olarak nitelendirilen minyatürlerdir. Bu tür haritalar, bir çeşit kara atlası niteliğinde olup yönsüz ve ölçeksiz bir yapıya sahiptirler (Sarıcaoğlu, 1988). Bu minyatürler arasında ilk örnek, Matrakçı Nasuh'un "Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakayn-ı Sultan Süleyman Han" adlı eserinde yer alan 16. yüzyıla ait İstanbul minyatürüdür. Osmanlılar tarafından 17. yüzyılda çizilen diğer haritalar ise; Kâtip Çelebi'nin "Şekl-i Haliç ve Konstantiniyye" haritası, Piri Reis'in "Kitab-ı Bahriye" adlı eserindeki İstanbul çizimleri ve Seyyid Lokman'ın "Hünername"sinde yer alan İstanbul minyatürleridir (Ülkekul, 1998).

18. yüzyılda, İstanbul haritalarının yapımı devam ederken harita tekniklerinde de önemli gelişmeler görülmüştür. Kauffer'in 1776 yılında hazırladığı harita, ilk ölçekli harita olup İstanbul haritalarının tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Bu harita, 1840 yılına kadar yayınlanan birçok İstanbul haritasının temelini oluşturmuştur. Bu döneme ait, Du Bocage (1819), Hellert (1836) ve Davis (1840) haritaları, bu tür haritalara örnek olarak gösterilebilir. Kauffer Haritası, 16. yüzyıldaki yarı harita, yarı kuşbakışı resim biçimindeki gravür niteliğindeki haritalardan modern haritacılık tekniğine geçişin simgesi olmuştur. Bu gelişmeyle birlikte, gravür niteliğindeki haritalar ya tamamen İstanbul panoramalarına dönüşmüş ve harita niteliğini yitirmiş ya da görüntüler tamamen ortadan kalkarak sadece harita halini almışlardır (Tekeli, 1994). Kauffer'den sonra İstanbul'da ölçüme dayalı ikinci önemli harita, F. Von Moltke tarafından 1836-1837 yıllarında yapılan 1/25.000 ölçekli haritadır. İstanbul'un büyük ölçekli haritalarının yapımında ilk adım olarak kabul edilebilecek çalışma ise Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından yayımlanan ve 1875-1882 yıllarına tarihlenen 1/2000 ölçekli haritadır.

20. yüzyılın ilk yarısı, İstanbul için kentsel haritalar açısından oldukça zengin bir dönem olmuştur. Bu dönem, kentsel yapı ve dokusu hakkında en ayrıntılı bilgilerin sağlandığı zaman aralığıdır. 20. yüzyılın başında, 1904-1906 yıllarında Charles Edward Goad tarafından hazırlanan 1/6000 ölçekli sigorta haritaları ilk olarak yapılan haritalardandır. Ayrıca bu dönemde, 1909 yılında hazırlanan Erkan-ı Harbiye Dairesi Haritaları ile 1914-1919 tarihleri arasında hazırlanan ve Alman Mavileri olarak bilinen haritalar da önemli çalışmalardır. 20. yüzyılın ilk yarısında yapılan haritalar arasında yer alan diğer bir örnek ise 1918 tarihli Necip Bey Haritaları'dır. Harita çalışmaları, 1922 yılında kurulan Keşfiyat ve İnşaat Türk Anonim Şirketi tarafından 1928 yılına kadar yürütülmüştür. 1925 yılında Kadastro Genel Müdürlüğü'nün kurulmasından sonra, İstanbul'un kadastro haritaları hazırlanmaya başlanmış ve bu süreçte Alman Mavileri altlık olarak kullanılmıştır (Tekeli, 1994). İstanbul'un İkincin Dünya Savaşı öncesindeki kentsel dokusu hakkında en ayrıntılı bilgileri sunan haritalar, 1922-1945 yılları arasına tarihlenen Pervititch Sigorta Haritalarıdır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Harita Genel Müdürlüğü ve İller Bankası kurulmuştur. Harita Genel Müdürlüğü, 1956 yılından itibaren yenilediği 1/10000 ölçekli haritalar üzerinde çalışmalara başlamıştır.

İstanbul için harita eksikliğini gidermek amacıyla, 1958 yılında İller Bankası'nın yaptırdığı yeni nirengi ve nivelman çalışması kullanılarak, 1960 yılında Harita Genel Müdürlüğü tarafından 1/5000 ölçekli 43 paftalık haritalar hazırlanmıştır. 1990'lı yıllarda uzaktan algılama yöntemlerinin gelişmesiyle, İstanbul'un büyük ölçekli uzay haritaları yapılmıştır. Bu dönemde, uydudan yapılan tespitlere dayanarak 1/50000 ve 1/75000 ölçekli haritalar üretilmiş ve bu haritalarda köprüler ve çevre yolları da gösterilmiştir.

Tablo 1, 15. yüzyıldan günümüze kadar İstanbul'a ait haritaların listesini içermektedir. Tabloda, haritaların yapılış tarihi, haritacının adı, haritanın baskı yeri ve kapsadığı bölge gibi bilgilere de yer verilmiştir. Eğer bir harita hakkında bilgiye ulaşılamamışsa, ilgili özelliğin yazılması gereken hücre gri renkle renklendirilmiş ve o özellikle ilgili bilginin mevcut olmadığı ifade edilmiştir.

2. İstanbul'un Sayfiye Bölgesi Haritalarının Özellikleri

İstanbul'un tarihi sayfiye bölgelerine ait haritalar, 18. yüzyıl başından 20. yüzyıl sonuna kadar olan zaman dilimine tarihlenmektedir. Bu haritaların inceleme ve değerlendirmelerini daha kolay sunabilmek için, tespit edilen harita türleri ve bu haritaların özellikleri tablolar halinde ifade edilmiştir. İstanbul'un tarihi sayfiye bölgelerine ait haritalar, kapsadıkları bölgenin büyüklüğüne göre sınıflandırılmış ve bu sınıflama Tablo 2'de gösterilmiştir. Bu makalede, İstanbul'un sayfiye bölgeleriyle ilgili haritaların değerlendirmesi, Tablo 2'deki sınıflamaya göre gerçekleştirilecektir.

İstanbul haritaları, kapsadıkları sayfiye bölgesinin büyüklüğüne göre dört başlık altında ele alınmıştır. İlk başlık, "Genel İstanbul Haritaları"dır. İkinci başlık ise "En Az İki Semti Birlikte Gösteren Haritalar" şeklindedir. Bu kategoride yer alan haritalar, "Vaziyet Planı Biçimindeki Haritalar" ve "Yol-İstikamet Haritaları" olarak ikiye ayrılır. Üçüncü başlık, "Bir Semtle İlgili Haritalar" olarak adlandırılmıştır. Bir semtle ilgili haritalar, Goad Haritaları, Alman Mavileri, Necip Bey Haritaları, Rumeli Ciheti Haritaları, Anadolu Ciheti Haritaları, Adalar Planı Haritaları, Bakırköy Ciheti Haritaları, Pervititch Haritaları ve Şehir Rehberi Haritaları olmak üzere dokuz başlık altında incelenmiştir. Bir semtin belli bir bölümünü gösteren haritalar ise, ifraz haritaları, istimlak haritaları, yangın yeri haritaları, tanzim-çevre düzenleme haritaları ve mülkiyet haritaları olmak üzere beş başlık olarak gruplanabilir.

2.1. Genel İstanbul Haritaları

Genel İstanbul haritaları, İstanbul'un genel görünümünü ve coğrafi konumunu içeren haritalardır. Bu haritalar, İstanbul'un tüm semtlerini, su yollarını, ana yollarını ve coğrafi önemli detayları kapsar. Genel İstanbul haritaları, genellikle büyük ölçekli ve geniş bir alana odaklanan haritalardır. Bu tür haritalar, şehrin genel topografyasını, doğal özelliklerini ve coğrafi yapılarını göstermeyi amaçlar.

Genel İstanbul Haritalarının tarihleri genellikle 1850 sonrasına ait olup, haritaların çoğunluğu Osmanlı Dönemi'nde yapılmıştır. Genel İstanbul haritalarında bazı ortak özellikler dikkat çekmektedir. Haritaların tümünde önemli yol aksları gösterilmiş, kent merkezinde yapılaşmanın yoğun olduğu yapı adalarında; yerleşimin tümü siyah, kırmızı ya da pembe renkle ifade edilmiştir. Ancak, kırsal bölgelerdeki yapılar gerçek boyutları ve konumlarıyla, parseller içinde gösterilmiştir. Genel İstanbul haritalarında ayrıca, önemli dini ve askeri yapılar ile saraylar belirtilmiş, semt isimleri yazılmıştır. Haritalarda ormanlık alanlar ve ekili alanlar yeşil renk ve taramalarla ifade edilmiştir. Haritanın yapıldığı tarihte, İstanbul'daki yerleşme yoğunluğunun semtlere göre dağılımını göstermesi açısından bu haritalar oldukça önemlidir.

Genel İstanbul haritaları, ölçekleri nedeniyle fazla detay içermeyen, az sayıda renk ve tarama kullanılarak hazırlanmış ve harita üzerinde yazılı açıklamaların bulunması sebebiyle kolaylıkla okunup analiz edilebilen haritalardır. Bu haritalarda, renkler kullanılarak yapılar, ekili ve ormanlık alanlar, bitkisiz kırsal alanlar ve deniz bölgeleri belirtilmiştir. Ayrıca, Tarihi Yarımada, Galata-Pera, Kadıköy ve Üsküdar gibi merkezi kabul edilen semtler, sayfiye semtlerinden farklı bir renk ve gösterim tekniğiyle haritalarda ifade edilmiştir (Görsel 1). Bu şekilde, genel İstanbul haritalarında kentsel ve sayfiye yerleşmeleri arasında ayrım yapılmıştır.

Bazı genel İstanbul haritaları, daha küçük ölçekte hazırlanan semt haritalarının anahtar paftaları olarak hazırlanmıştır. Haritalarda İstanbul şehir hududu da belirtilmiştir. Haritalarda kullanılan dil, 1928 öncesinde Osmanlıca ve Fransızca, 1928 sonrasında ise Türkçe'dir.

Tablo 1. 15. yüzyıldan Günümüze İstanbul Haritaları Listesi

Tarih	Başlık	Haritacı	Baskı Yeri	Kapsadığı Bölge
1422	Urbis Constantinopolitanae	C. Buondelmonte	Paris	Tarihi Yarımada-Galata
1493	Constantinopel	D. Hartman Schedel	Nümberg	Tarihi Yarımada-Galata
1500-1550		G. A. Vavassore		Tarihi Yarımada-Galata
1521-1525		Piri Reis		Tarihi Yarımada-Üsküdar-Kadıköy
1537		Matrakçı Nasuh		Tarihi Yarımada-Galata
1544	Constantinopel Des Griechischen Keyserthumbs...	Sebastian Münster	Basel	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç
1564	Constantinoble	Antoine du Pinet	Lyon	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç
1572-1618	Byzantivm Nunc Constantinopolis	G. Braun, F. Hogenberg	Köln	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç
1572	Descrittione di Constantinopoli	Da Castiglione	Venedik	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç
1598	Descrittione di Constantinopoli	Giuseppe di Rosaccio	Venedik	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç
1610-1612	Paleologi Imperatores Constantinopolitani et...	Antonio Albizzi	Augsburg	Tarihi Yarımada-Galata
1624	Constantinople Qui est Appellee par les Turcs Stambol	De Courmenin	Paris	Tarihi Yarımada-Galata-Kadıköy
1643	Pascaerte Vande Golfo Ofte Straete Van...	Anthoni Jacobsz	Amsterdam	Tarihi Yarımada-Galata
1649	La Romanie ov la Thrace Stambovl ov Constantinople	Philip S. J. Briet	Paris	Tarihi Yarımada-Galata
1680-1681	La Ville et le Port de Constantinople	Guillaume Joseph Grelot	Paris	Tarihi Yarımada-Galata-Üsküdar-Kadıköy-Fenerbahçe
1683	Plan de Constantinople	Alain Manneson Mallet	Paris	Tarihi Yarımada-Galata
1641-1729	Nouvelle Carte de la mer Noire et du Canal de...	Nicholaes Visscher	Paris	İstanbul
1688	Het Kanael van Constantinopolen	Olfert Dapper	Amsterdam	İstanbul
1688	Bosforo Tracio, Hoggidi Canale di Constantinopoli	Vincenzo M. Coronelli	Venedik	İstanbul
1690-1696	Canale di Constantinopoli gia delto Bosforo Tracio	Vincenzo M. Coronelli	Venedik	İstanbul
1705	Veüe de la Ville et du Port de Constantinople	Jean Baptist Liebaux	Paris	Tarihi Yarımada-Galata-Üsküdar-Kadıköy-Fenerbahçe
1705-1739	Bosphore de Thrace vue de Constantinopledu Cote ...	Henri A. Chatelain	Amsterdam	Tarihi Yarımada-Galata-Üsküdar-Kadıköy-Fenerbahçe
1711	Vrbis Constantinopolitae	Anselmo Banduri	Paris	Tarihi Yarımada-Galata
1725	Anaplus Bosphori Thracii ex Indagationibus Petrigyllii	Nicolas Sanson	Paris	İstanbul
1729	Constantinopolis	Pieter van der Aa	Amsterdam	Tarihi Yarımada
1730	Constantinopolis	G. Matthaus Seutter	Augsburg	Tarihi Yarımada-Galata-Üsküdar-Kadıköy-Adalar
1730	Stadt Constantinopel	Johann Baptist Homann	Nümberg	İstanbul
1732-1733		Katip Çelebi		Boğaziçi
1734		Dimitrie Cantemir		
1735	Plan de Constantinople de Son Port Canal et Environs	Andelfinger ve Seutter	Augsburg	İstanbul
1743-1745	A Map of the Thracian Bosphorus or Canal of...	T. Jefferys, R. Pococke	Londra	İstanbul
1750-1780	Constantinople	Anonim		Tarihi Yarımada-Galata-Üsküdar-Kadıköy-Fenerbahçe
1760	A Plan of Constantinopole Bosphorous	Jean de la Rocque	Londra	İstanbul
1764	Plan de la Ville de Constantinople	Jacques Nicolas Bellin	Paris	Tarihi Yarımada-Üsküdar-Kadıköy
Tarih	**Başlık**	**Haritacı**	**Baskı Yeri**	**Kapsadığı Bölge**
1764	Bosphorvs Thracicvs	J. Baptist von Reben	Nümberg	İstanbul
1767	A Plan of Constantinople Places Adjacent and Canal of.	Tobias Conrad Lotter	Augsburg	İstanbul
1770	A New and Accurate Plan Constantinople from Late...	Anonim	Londra	İstanbul
1770	A Plan of Constantinople	Edward Cave	Londra	İstanbul
1770	Plan von Constantinopel	Tobias Conrad Lotter	Augsburg	İstanbul
1771	Plan of the City Constantinople	John Andrews	Londra	Tarihi Yarımada-Üsküdar-Kadıköy
1786	Carte de Constantinople	François Kauffer	Paris	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1788	Plan de Constantinople et du Bosphore	Tranquillo Mollo	Paris	İstanbul
1791	Neğuts Gostantnubolso Ayn e Boğaz İçi Nahnumin...	Der Ğugas Oğulukyan	Venedik	İstanbul
1791	The Bosphorus of Thrace for the Travels of...	J. Barbie du Bocage	Londra	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1797-1801	Constantinople	Jean B. Pierre Tardieu	Paris	Tarihi Yarımada-Galata-Kısmi Haliç
1800-1803	The Port and Canal of Constantinople	John Luffman	Londra	İstanbul
1801-1807	Bosphore de Thrace ou Canal de la Mer Noire	G. Benard	Paris	İstanbul
1807	Channel of Constantinople	E. Jones, A. Arrowsmith	Londra	İstanbul
1816	Karte des Bosporos und Dier Umgebungen	Anonim	Paris	İstanbul
1819	Plan de la Ville de Constantinople et de Ses Faubourgs	Kauffer ve du Bocage	Paris	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1828	Turkey: Central Mediterranean Regions	Swanston ve Fullarton	Edinburg	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1830	Constantinople with Its Suburbs	J. Dower, William Orr	Londra	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1836		J. J. Hellert		Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1836-1837		F. Von Moltke		Bakırköy-Haliç-Kısmi Boğaziçi
1838	Constantinople with the Thracian Bosphorus	W. Hughes, G. Virtue		İstanbul
1838	Constantinople and The Bosphorus	Fisher	Londra	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1840	Constantinople-Stambool	Benjamin Rees Davies	Londra	
1850	Constantinopel	J. M. Heck	Londra	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1858-1860		G. d'Ostaya	Berlin	
1860	Carte du Cours du Danube-Guide de Voyage a	Artaria et Compagnie		İstanbul
1860	Tuna-İstanbul Turistik Haritası		Viyana	
1866	Plan de Constantinople	C. Stolpe		Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1869	Plan von Constantinopel	Josef Ritter von Scheda	Berlin	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1875-1882		Ekrem Hakkı Ayverdi	Viyana	Tarihi Yarımada
1876-1908	Dersaadet Men-i Müsademe Haritası	Seyyid Ahmet Şefik		
1876-1908	Nouveau plan de Constantinople et de ses environs		İstanbul	Tarihi Yarımada-Üsküdar-Kadıköy
1887-1891	Huber Haritaları	R. Huber		Galata-Taksim-Pangaltı-Feriköy
1889	Constantinople	George Bradshaw	Londra	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1890-1899	İstanbul Liman Haritası	İstanbul Tic. Bah. Müd.	İstanbul	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
Tarih	**Başlık**	**Haritacı**	**Baskı Yeri**	**Kapsadığı Bölge**
1897	Karte der Umgegend von Constantinopel	B. Colmar von der Goltz	Berlin	İstanbul
1900-1905	İstanbul ve Civan Boğaz Haritası	Anonim		İstanbul
1900-1920	Konstantinopolis	H. D. Karassou		İstanbul
1904	Plan D'Assurance de ConstantinopleVol. 1: Stamboul	Charles Edouard Goad	Londra	Pera-Galata-Eminönü-Kadıköy
1908	İstanbul Haritası	Nazmi Efendi-Harb. N.	İstanbul	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1908	İstanbul ve Civan Haritası	Erkan-ı Harbiye Mat.	İstanbul	İstanbul
1909	İstanbul	Erkan-ı Harbiye Mat.	İstanbul	İstanbul
1911,1912,1914	İstanbul	Erkan-ı Harbiye Mat.	İstanbul	İstanbul
1913-1914	Alman Mavileri			Beyoğlu-Eminönü-Fatih-Eyüp-Üsküdar-Kadıköy-Beşiktaş
1914	Byzanz	E. Debes, K. Baedeker	Leipzig	Tarihi Yarımada-Galata
1914	Les Îles des Princes Situation Geographique Generale...	Ernest Mamboury	İstanbul	Adalar
1917	Bilad-ı Selase	Erkan-ı Harbiye Mat.	İstanbul	İstanbul
1917	İstanbul, Boğaziçi ve Civarı	Erkan-ı Harbiye Mat.	İstanbul	İstanbul
1917	Carte des Mosquees de Constantinople	Mühendishane-i Berri-i Hümayun	İstanbul	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Kısmi Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1918	Şehremaneti İstanbul Rehberi	Necip Bey	Viyana	İstanbul
1920	İstanbul-Bosphore	Anonim		İstanbul
1924	Plan Officiel de la Ville de Constantinople Section	Hausley	İstanbul	Tarihi Yarımada
1922	Bilad-ı Selase	Anonim		Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1922	Carte Generale des Environs de Constantinople	İnşaat ve Keşfiyat AŞ	İstanbul	İstanbul
1922	Plan d'Ensemble de la Ville de Constantinople	İnşaat ve Keşfiyat AŞ	İstanbul	Tarihi Yarımada-Galata-Haliç-Boğaziçi-Üsküdar-Kadıköy
1922-1945	Constantinople, Plan de Cadastral d'Assurances	Jacques Pervititch	İstanbul	Galata-Pera-Üsküdar-Kadıköy
1928-1936		İstanbul Harita Şirketi	İstanbul	Boğaziçi-Haliç-Bakırköy-Adalar
1934	İstanbul Şehir Rehberi Haritaları	Osman Nuri Ergin	İstanbul	İstanbul
1948	Suat Nirven Haritaları	Suat Nirven		Beyoğlu-Galata-Kadıköy
1950	Bülend Tuvalo Haritaları	M. Bülend Tuvalo		Beyoğlu-Galata-Kadıköy
1950	Kadastral Haritalar	Tapu-Kadasro Gen.Müd.	İstanbul	İstanbul
1955	İstanbul Şehir Rehberi Haritaları	Hayrettin Lokmanoğlu	İstanbul	İstanbul
1971	İstanbul Şehir Rehberi Haritaları		İstanbul	İstanbul
1961-1972-1982	Halihazır Haritalar	İBB Harita Müdürlüğü	İstanbul	İstanbul
1989	İstanbul Şehir Rehberi Haritaları	Erhan İşözen	İstanbul	İstanbul

Tablo 2. Kapsadıkları Sayfiye Bölgesinin Büyüklüğüne Göre Harita Türleri

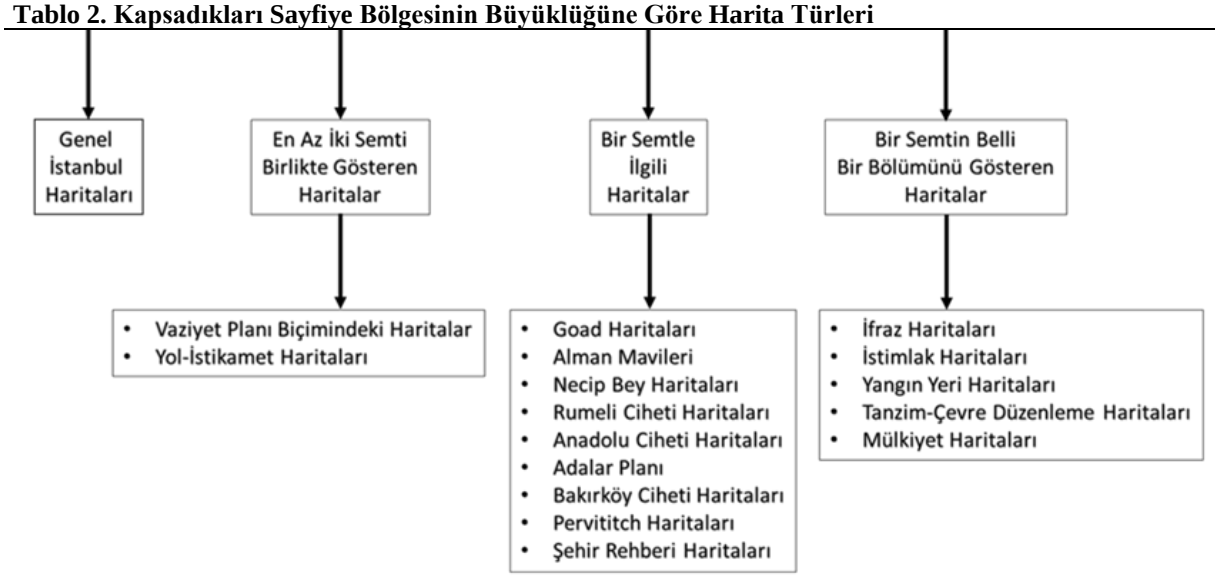

Görsel 1. İstanbul Haritası-1918 (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

2.2. En Az İki Semti Birlikte Gösteren Haritalar

- ***Vaziyet Planı Biçimindeki Haritalar***

Vaziyet planı biçimindeki haritalar, belirli bir alanın (genellikle bir arsanın veya parselin) mevcut durumunu ve üzerinde bulunan yapıların düzenlemesini gösteren haritalardır. Bu tür haritalar, arazi kullanımının ve yapılaşmanın detaylı bir taslağını sunar. İstanbul'un iki ya da daha fazla sayfiye semtini bir arada gösteren haritalar genellikle Osmanlı Dönemi İstanbul'una aittir ve çoğunlukla Osmanlıca dilinde hazırlanmıştır. Bu haritalarda, coğrafi konumları birbirine yakın olan sayfiye semtler bir arada gösterilmiştir. Örnek olarak, 20. yüzyıl başına ait Görsel 2'deki haritada; Heybeliada, Burgazada, Büyükada, Bostancı, Maltepe ve Kartal semtleri bir arada yer almıştır. İki ya da daha fazla sayfiye semtini bir arada gösteren haritalar, genel İstanbul haritalarına göre daha küçük ölçekli olduklarından daha fazla bilgi içermektedir. Bu haritalarda, yapı adaları, sokak dokusu, önemli dini ve askeri yapılar, eş yükselti eğrileri ve mevki adları detaylı bir şekilde gösterilmiştir. Ayrıca, haritalarda ekili alanlar belirtilmiş ve bu alanlar ekilen ürünün çeşidine göre farklı taramalarla ifade edilmiştir. Ormanlık alanlar, kayalık alanlar ve mezarlıklar da haritalarda belirtilen diğer alanlar arasında yer almaktadır. Bu tür haritalarda, dört renk kullanılmıştır. Yapı adaları kahverengi, üzerlerindeki yapılar kırmızı, ormanlık alanlar yeşil, tarım alanları ise sarı renkle ifade edilmiştir. Haritalar üzerindeki ayrıntılar, ek olarak Osmanlıca yazılarla da açıklanmıştır. Tüm incelenen örneklerde ortak bir lejant kullanıldığından harita okuyucularının farklı haritalar arasında geçiş yaparken sorun yaşamadan bilgileri doğru bir şekilde çözümlemelerine yardımcı olmaktadır.

Görsel 2. Adalar-Maltepe Bölgesi-1916 (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

- ***Yol-İstikamet Haritaları***

Yol-istikamet haritaları, bir bölgenin veya şehrin yol ağını, ulaşım yollarını ve istikametleri gösteren haritalardır. Haritalar genellikle, iki sayfiye semti arasında yeni açılan veya genişletilecek olan yolları göstermek amacıyla hazırlanmıştır (Görsel 3). Bu haritalarda, söz konusu yolların içinde kalan ve yıkılacak yapılar işaretlenirken, yeni yolun sınırları eski yapı dokusunun üzerine kırmızı renkle çizilmiştir. Ayrıca haritalarda, yeni açılacak yolun veya yolların ölçüleri de verilmiştir. Yolun açılması nedeniyle bir değişikliğe uğramayacak olan yapı adalarının sınırları ise kalın siyah renkle renklendirilmiştir. Harita ölçekleri, haritanın kapsadığı alanın büyüklüğüne bağlı olarak değişiklik göstermiştir. Hem Osmanlı hem de Cumhuriyet Dönemi'ne ait yol-istikamet haritaları mevcuttur.

Görsel 3. İstinye-Sarıyer Yol-İstikamet Haritası-1928 öncesi (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

2.3. Bir Semtle İlgili Haritalar

Bu semtle ilgili haritalar, ilk iki gruptaki haritalardan daha küçük ölçekli ve detaylıdır. Bu tür haritalarda, semtin hangi bölgesine ait olduklarını belirlemek için, öncelikle daha büyük ölçekte bir anahtar pafta hazırlanmıştır. Örneğin, Pervititch Haritaları için 1/2000 ve 1/5000 ölçekli anahtar paftalar oluşturulmuştur. Bu anahtar paftalarda numaralandırılmış yapı adaları gösterilmiş ve bunların 1/375, 1/500 ve 1/750 ölçeklerinde daha detaylı haritaları hazırlanmıştır.

Bu gruptaki haritalar, Goad Haritaları (1908), Necip Bey Haritaları (1918), Rumeli Ciheti Haritaları (1926-1938), Anadolu Ciheti Haritaları (1938), Adalar Planı (1938), Bakırköy Ciheti Haritaları (1938), Pervititch Haritaları (1935-1939) ile İstanbul Şehir Rehberi Haritaları'ndan (1934, 1955 ve 1971) oluşmakta olup tümü 20. yüzyılda yapılmıştır. Rumeli Ciheti Haritaları'nın bir bölümü, Adalar Planı, Anadolu Ciheti ve Bakırköy Ciheti Haritaları'nın tamamı, "İstanbul Harita Şirketi" tarafından yapılmış ya da Rahmi Arı Harita Bürosu'na yaptırılmıştır; bu nedenle benzer özellikler göstermekte ve aynı başlık altında ele alınmaktadırlar. "Bir semtle ilgili haritalar" başlığı altında incelenen haritaların özellikleri, benzer ve farklı yönlerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve daha etkili bir şekilde analiz edilebilmesi için tablolarla açıklanmıştır.

Bir Semtle İlgili Haritalar için oluşturulan ilk tablo (Tablo 3), harita türlerinin hangi sayfiye bölgesi için yapıldığını göstermektedir. Harita türleri yatay eksende kronolojik sırayla sıralanmış, sayfiye bölgeleri ise dikey eksende alfabetik düzende yer almıştır. Tablo hücresindeki gri renklendirme, söz konusu bölgenin ilgili harita türünde haritasının bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 3. İstanbul'un Tarihi Sayfiye Bölgeleri- Bir Semtle İlgili Haritaların Kapsadığı Alanlar

SAYFİYE BÖLGELERİ	GOAD HARİTALARI 1908	ALMAN MAVİLERİ 1914	NECİP BEY 1918	İSTANBUL HARİTA ŞİRKETİ HARİTALARI				PERVİTİTCH	ŞEHİR REHBERİ HARİTALARI
				RUMELİ CİHETİ-1928	ANADOLU CİHETİ-1938	BAKIRKÖY CİHETİ-1938	ADALAR PLANI-1938		
Anadoluhisarı		■	■		■				■
Anadolukavağı		■	■		■				■
Altunizade								■	■
Arnavutköy		■		■					■
Bağlarbaşı								■	■
Bakırköy			■			■			■
Bebek		■	■	■					■
Beşiktaş		■	■	■					■
Beykoz		■	■		■				■
Beylerbeyi		■	■		■				■
Bostancı									■
Burgazada							■		■
Büyükada			■				■		■
Büyükdere		■	■	■					■
Caddebostan									■
Çamlıca								■	■
Çengelköy		■	■		■				■
Çubuklu		■	■		■				■
Doğancılar									■
Emirgan		■	■	■					■
Erenköy									■
Fenerbahçe									■
Florya						■			■
Göztepe									■
Heybeliada			■				■		■
Kalamış									■
Kandilli		■			■				■
Kanlıca		■	■		■				■
Kartal									■
Kınalıada			■				■		■
Kızıltoprak									■
Kireçburnu		■	■	■					■
Kuruçeşme		■	■	■					■
Kuzguncuk		■	■		■				■
Maltepe									■
Moda	■							■	■
Paşabahçe		■			■				■
Pendik									■
Rumelihisarı		■	■	■					■
Rumelikavağı		■	■	■					■
Sarıyer		■	■	■					■
Suadiye									■
Tarabya		■	■	■					■
Tuzla									■
Vaniköy		■	■		■				■
Yeniköy		■	■	■					■
Yenimahalle		■	■	■					■
Yeşilköy						■			■

Bir semtle ilgili haritalar için oluşturulan Tablo 4, haritaların dili, tarihi, ölçeği, haritayı hazırlayan kişi veya şirket ile haritada yer alan yükselti, kot, mevki gibi genel özelliklerine dair bilgileri içermektedir.

Tablo 4. İstanbul'un Tarihi Sayfiye Bölgeleri-Bir Semtle İlgili Haritaların Genel Özellikleri

HARİTA ADI	TARİH	DİL	HARİTACI	ÖLÇEK	İZOHİPS	KOT	MEVKİ ADI	ŞEHİR REHBERİ
GOAD HARİTALARI	1908	Fransızca	Charles Goad	1/36000-1/600				
ALMAN MAVİLERİ	1913-1914	Fransızca-Osmanlıca	Deutsch Syindikat für Staebaliche	1/2000-1/1000-1/500				
NECİP BEY HARİTALARI	1918	Fransızca-Osmanlıca	Necip Bey	1/5000				
RUMELİ CİHETİ HARİTALARI	1926-1938	Osmanlıca-Türkçe	İstanbul Harita Şirketi	1/500				
ANADOLU CİHETİ 1 HART.	1938	Türkçe	İstanbul Harita Şirketi	1/2000				
ANADOLU CİHETİ 2 HART.	1938	Türkçe	İstanbul Harita Şirketi	1/500				
ADALAR PLANI 1	1938	Türkçe	Mühendis İ. Rahmi Harita Bürosu	1/2000				
ADALAR PLANI 2	1938	Türkçe	Mühendis İ. Rahmi Harita Bürosu	1/500				
BAKIRKÖY CİHETİ 1 HART.	1938	Türkçe	Mühendis İ. Rahmi Harita Bürosu	1/2000				
BAKIRKÖY CİHETİ 2 HART.	1938	Türkçe	Mühendis İ. Rahmi Harita Bürosu	1/500				
PERVİTİTCH HARİTALARI	1935-1945	Fransızca-Türkçe	Jack Pervititch	1/5000-1/2000-1/1000-1/750-1/375				
ŞEHİR REHBERİ-1934	1934	Türkçe	Osman Nuri Ergin	1/10000-1/20000-1/25000-1/500000				
ŞEHİR REHBERİ-1955	1955	Türkçe	Hayrettin Lokmanoğlu	1/10000				
ŞEHİR REHBERİ-1971	1971	Türkçe		1/10000				

Tablo 5'te, haritalarda gösterilen yollar ve bu yolların özellikleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Tabloda, haritalarda yer alan sokak adları, ana yollar, patika yollar, yol genişlikleri, tren yolları, tramvay yolları, su kanalları, elektrik direkleri, merdivenler ve bahçe duvarları gibi özellikler yatayda sıralanmıştır. Harita türleri ise düşeyde kronolojik bir sırayla düzenlenmiştir. Harita ile özelliklerden birinin kesiştiği tablo hücresindeki gri renklendirme, söz konusu haritada o özelliğin bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 6'da haritalarda yapı adalarıyla ve yapılarla ilgili detaylı bilgiler yer almaktadır. Bu tabloda, yapıların yükseklikleri, strüktürleri, yapı adasının dış konturu, ön cephe konturu, yapının kapladığı alan, yapı ölçüleri, yapı parselleri, parsel sınırına uzaklık ölçüsü, çatı biçimi ve yangın duvarı gibi özellikler yatayda sıralanmıştır. Harita türleri ise düşeyde kronolojik bir sırayla verilmiştir. Harita ve özelliğin kesiştiği tablo hücresindeki gri renklendirme, söz konusu haritada o özelliğin bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 5. İstanbul'un Tarihi Sayfiye Bölgeleri-Bir Semtle İlgili Haritalar-Yolların Özellikleri

HARİTA ADI	SOKAK ADI	ANA YOLLAR	PATİKA YOLLAR	YOL GENİŞLİKLERİ	TREN YOLU	TRAMVAY YOLU	SU KANALI	ELEKTRİK DİREKLERİ	MERDİVEN	DUVARLAR
GOAD HARİTALARI										
ALMAN MAVİLERİ										
NECİP BEY HARİTALARI										
RUMELİ CİHETİ HARİTALARI										
ANADOLU CİHETİ 1 HART.										
ANADOLU CİHETİ 2 HART.										
ADALAR PLANI 1										
ADALAR PLANI 2										
BAKIRKÖY CİHETİ 1 HART.										
BAKIRKÖY CİHETİ 2 HART.										
PERVİTİTCH HARİTALARI										
ŞEHİR REHBERİ-1934										
ŞEHİR REHBERİ-1955										
ŞEHİR REHBERİ-1971										

Tablo 6. İstanbul'un Tarihi Sayfiye Bölgeleri-Bir Semtle İlgili Haritalar-Yapıların Özellikleri

HARİTA ADI	YAPI ADALARI	KAT YÜKSEKLİKLERİ	YAPI KİTLESİ								YAPI NO	YAPI GİRİŞ YERİ	YAPI STRÜKTÜRÜ
			ADA YAPI DIŞ KONTURU	ÖN CEPHE KONTUR	YAPI ALANI	YAPI ÖLÇÜLERİ	YAPI PARSELLERİ	PARSEL SINIRINA UZAKLIK	ÇATI BİÇİMİ	YANGIN DUVARI			
GOAD HARİTALARI	■	■			■					■			■
ALMAN MAVİLERİ	■			■			■	■		■			■
NECİP BEY HARİTALARI	■		■				■						
RUMELİ CİHETİ HARİTALARI	■			■	■	■	■	■					■
ANADOLU CİHETİ 1 HART.	■			■	■		■						■
ANADOLU CİHETİ 2 HART.	■			■	■	■	■	■					■
ADALAR PLANI 1	■			■	■		■						■
ADALAR PLANI 2	■			■	■	■	■	■					■
BAKIRKÖY CİHETİ 1 HART.	■			■	■		■						■
BAKIRKÖY CİHETİ 2 HART.	■			■	■	■	■	■					■
PERVİTİTCH HARİTALARI	■	■			■		■		■	■	■	■	■
ŞEHİR REHBERİ-1934	■												

Tablo 7, haritalarda yer verilen yapıların işlevlerini belirtmektedir. Gösterilen yapı işlevleri arasında dini yapılar, eğitim yapıları, askeri yapılar, konutlar, rekreasyon yapıları, yönetim yapıları ve ulaştırmayla ilgili yapılar gibi çeşitli türler bulunmaktadır. Ancak bazı yapılar belirli bir sınıfa sokulamamıştır ve bu tür yapılar, tabloda "Diğer Yapılar" başlığı altında ifade edilmiştir. Yapı işlevlerinin fazla olması ve tek bir tabloyla ifade edilememesi sebebiyle, Tablo 7 ana başlığı altında beş ayrı tablo hazırlanmıştır. Tablo 7A'da dini yapılar, Tablo 7B'de ulaştırma ve haberleşme yapıları, Tablo 7C'de rekreasyon ve kamu yapıları, Tablo 7D ve 7E'de ise diğer yapılar gösterilmiştir. Tablolarda yapı işlevleri yatayda sıralanmıştır. Harita türleri ise diğer tablolarda olduğu gibi düşeyde kronolojik bir sırayla düzenlenmiştir. Harita ve işlevin kesiştiği tablo hücresindeki gri renklendirme, söz konusu haritada o işlevin ifade edildiğini göstermektedir.

Tablo 8, haritalarda gösterilen yeşil alanların özelliklerini ele almaktadır. Haritalarda çeşitli türlerde yeşil alanlar bulunmaktadır. Bu tabloda yeşil alan türleri; ormanlık alanlar, bağ, bahçe, bostan alanları, korular, çiftlikler, çayırlar, sebze, meyve ve çiçek bahçeleri, harman yerleri, tarlalar, mesire alanları, fidanlıklar, mezarlıklar ve spor alanları şeklinde yatayda sıralanmıştır. Harita türleri ise düşeyde kronolojik bir düzenlemeyle verilmiştir. Harita ve yeşil alan türünün kesiştiği tablo hücresindeki gri renklendirme, söz konusu haritada o yeşil alan türünün bulunduğunu göstermektedir. Yeşil alan türlerinin sayıca fazla olması nedeniyle, Tablo 8 ana başlığı altında iki ayrı tablo (Tablo 8A ve Tablo 8B) hazırlanmıştır. Bu düzenleme, yeşil alanların özelliklerinin daha düzenli ve anlaşılır bir şekilde sunulmasını sağlamaktadır.

Tablo 7. İstanbul'un Tarihi Sayfiye Bölgeleri-Bir Semtle İlgili Haritalar-Yapıların İşlevleri

TABLO 7A-İSTANBUL'UN TARİHİ SAYFİYE BÖLGELERİ-BİR SEMTLE İLGİLİ HARİTALAR-YAPILARIN İŞLEVLERİ

HARİTA ADI	DİNİ YAPILAR									
	CAMİ	KİLİSE			MESCİD	MANASTIR	TEKKE	TÜRBE	NAMAZGAH	SİNAGOG
		RUM	ERMENİ	KATOLİK			DERGAH			
GOAD HARİTALARI	■	■	■	■		■				■
ALMAN MAVİLERİ	■	■	■	■	■	■				■
NECİP BEY HARİTALARI	■	■	■	■		■	■		■	■
RUMELİ CİHETİ HARİTALARI	■	■	■		■		■		■	
ANADOLU CİHETİ 1 HART.	■	■	■				■			
ANADOLU CİHETİ 2 HART.	■	■	■		■		■		■	
ADALAR PLANI 1	■	■	■			■				■
ADALAR PLANI 2	■	■	■			■				■
BAKIRKÖY CİHETİ 1 HART.	■	■				■	■		■	■
BAKIRKÖY CİHETİ 2 HART.	■	■	■	■			■			■
PERVİTİTCH HARİTALARI	■	■	■			■	■	■		■
ŞEHİR REHBERİ-1934	■	■	■	■	■	■				■
ŞEHİR REHBERİ-1955	■	■	■	■				■		■
ŞEHİR REHBERİ-1971	■	■	■	■	■	■				■

TABLO 7B-İSTANBUL'UN TARİHİ SAYFİYE BÖLGELERİ-BİR SEMTLE İLGİLİ HARİTALAR-YAPILARIN İŞLEVLERİ

HARİTA ADI	ULAŞTIRMA YAPILARI								HABERLEŞME YAPILARI		
	İSKELELER				KAYIKHANE	FENER	HAVAALANI	İSTASYON	TELGRAFHANE	POSTANE	SANTRAL
	ŞİRKET-İ HAYRİYE	PAZAR KAYIĞI	ÇÖP	GENEL							
GOAD HARİTALARI				■							
ALMAN MAVİLERİ				■	■					■	■
NECİP BEY HARİTALARI	■	■	■		■	■		■	■	■	■
RUMELİ CİHETİ HARİTALARI				■	■					■	■
ANADOLU CİHETİ 1 HART.				■							
ANADOLU CİHETİ 2 HART.				■	■					■	■
ADALAR PLANI 1	■	■		■	■	■					■
ADALAR PLANI 2	■	■		■	■	■					■
BAKIRKÖY CİHETİ 1 HART.				■		■	■	■			■
BAKIRKÖY CİHETİ 2 HART.				■						■	■
PERVİTİTCH HARİTALARI			■	■	■					■	
ŞEHİR REHBERİ-1934				■	■	■	■	■		■	
ŞEHİR REHBERİ-1955				■		■	■	■		■	■
ŞEHİR REHBERİ-1971				■		■	■	■		■	■

TABLO 7C-İSTANBUL'UN TARİHİ SAYFİYE BÖLGELERİ-BİR SEMTLE İLGİLİ HARİTALAR-YAPILARIN İŞLEVLERİ

HARİTA ADI	REKREASYON YAPILARI													KAMU YAPILARI						
	GAZİNO	BAHÇE	KLÜP	KAFE	KAHVE	SİNEMA	BÜFE	BAR	DENİZ HAMAMI	LUNAPARK	PLAJ	KAMP ALANI	YAZLIK TİYATRO	KARAKOL	İTFAİYE	MAHKEME	KAYMAKAMLIK	GÜMRÜK	BELEDİYE
GOAD HARİTALARI	■	■	■	■		■			■			■	■						
ALMAN MAVİLERİ	■								■					■					■
NECİP BEY HARİTALARI	■	■	■	■					■				■	■	■	■	■	■	■
RUMELİ CİHETİ HARİTALARI	■											■		■					■
ANADOLU CİHETİ 1 HART.														■					■
ANADOLU CİHETİ 2 HART.	■													■					■
ADALAR PLANI 1	■		■							■	■			■	■		■		■
ADALAR PLANI 2	■		■							■	■			■	■		■		■
BAKIRKÖY CİHETİ 1 HART.		■									■			■	■		■		
BAKIRKÖY CİHETİ 2 HART.	■	■	■		■	■	■							■			■		
PERVİTİTCH HARİTALARI	■	■	■	■	■	■		■			■	■		■					
ŞEHİR REHBERİ-1934	■	■	■	■							■	■		■	■		■		■
ŞEHİR REHBERİ-1955	■	■	■	■							■	■		■	■		■		■
ŞEHİR REHBERİ-1971	■	■	■	■							■	■		■	■		■		■

TABLO 7D-İSTANBUL'UN TARİHİ SAYFİYE BÖLGELERİ-BİR SEMTLE İLGİLİ HARİTALAR-YAPILARIN İŞLEVLERİ

HARİTA ADI	DİĞER YAPILAR 1									
	FABRİKA	TERSANE	KONAKLAMA YAPILARI		PARTİ MERKEZİ	YAZLIK ELÇİLİK	HAMAM	YETİMHANE	ÇEŞME	MEZBAHA
			OTEL	PANSİYON						
GOAD HARİTALARI			■				■			
ALMAN MAVİLERİ	■	■	■				■		■	
NECİP BEY HARİTALARI	■	■	■			■	■		■	■
RUMELİ CİHETİ HARİTALARI	■						■		■	
ANADOLU CİHETİ 1 HART.	■								■	
ANADOLU CİHETİ 2 HART.	■						■		■	
ADALAR PLANI 1	■	■	■				■	■		
ADALAR PLANI 2	■	■	■				■	■		
BAKIRKÖY CİHETİ 1 HART.	■		■		■				■	
BAKIRKÖY CİHETİ 2 HART.	■		■		■		■		■	
PERVİTİTCH HARİTALARI			■	■			■		■	
ŞEHİR REHBERİ-1934	■	■	■			■	■		■	
ŞEHİR REHBERİ-1955	■	■	■			■	■		■	
ŞEHİR REHBERİ-1971	■	■	■			■	■		■	

TABLO 7E-İSTANBUL'UN TARİHİ SAYFİYE BÖLGELERİ-BİR SEMTLE İLGİLİ HARİTALAR-YAPILARIN İŞLEVLERİ

HARİTA ADI	DİĞER YAPILAR 2											
	AHIR	TEKEL	AMBAR	KALAFAT YERİ	DEĞİRMEN	UMUMİ WC	FIRIN	SU TERAZİSİ	SU DEPOSU	SERA	GARAJ	OTOBÜS DURAĞI
GOAD HARİTALARI	■									■		
ALMAN MAVİLERİ	■		■	■	■	■						
NECİP BEY HARİTALARI	■	■	■	■								
RUMELİ CİHETİ HARİTALARI	■		■	■	■	■						
ANADOLU CİHETİ 1 HART.	■		■		■							
ANADOLU CİHETİ 2 HART.	■		■	■	■	■						
ADALAR PLANI 1					■							
ADALAR PLANI 2					■	■			■			
BAKIRKÖY CİHETİ 1 HART.			■					■	■			
BAKIRKÖY CİHETİ 2 HART.	■		■			■	■					
PERVİTİTCH HARİTALARI	■						■			■	■	■
ŞEHİR REHBERİ-1934							■				■	
ŞEHİR REHBERİ-1955							■				■	
ŞEHİR REHBERİ-1971							■				■	

Tablo 8. İstanbul'un Tarihi Sayfiye Bölgeleri-Bir Semtle İlgili Haritalar-Yeşil Alanların Özellikleri

TABLO 8A-İSTANBUL'UN TARİHİ SAYFİYE BÖLGELERİ-BİR SEMTLE İLGİLİ HARİTALAR-YEŞİL ALANLARIN ÖZELLİKLERİ 1

HARİTA ADI	PARK	ORMANLIK ALAN	TARIM ALANLARI							ÇAMLIK	KORU	ÇAYIR	MESİRE	AĞAÇ YERİ	AĞAÇ YOĞUNLUĞU
			BAĞ	BOSTAN	ZEYTİNLİK	ÇİFTLİK	HARMAN YERİ	TARLA	FİDANLIK						
GOAD HARİTALARI	■											■			
ALMAN MAVİLERİ	■		■	■	■	■	■	■			■	■	■	■	■
NECİP BEY HARİTALARI	■	■	■	■		■				■	■	■			
RUMELİ CİHETİ HARİTALARI	■		■	■		■	■	■			■	■	■	■	■
ANADOLU CİHETİ 1 HART.	■		■	■		■	■	■			■	■	■	■	
ANADOLU CİHETİ 2 HART.	■		■	■		■	■	■			■	■	■	■	■
ADALAR PLANI 1	■		■	■										■	
ADALAR PLANI 2	■		■	■										■	■
BAKIRKÖY CİHETİ 1 HART.	■		■	■		■	■	■				■	■	■	
BAKIRKÖY CİHETİ 2 HART.	■		■	■		■		■	■			■		■	■
PERVİTİTCH HARİTALARI	■	■		■				■			■				
ŞEHİR REHBERİ-1934	■	■		■		■			■		■		■		
ŞEHİR REHBERİ-1955	■	■		■		■			■		■		■		■
ŞEHİR REHBERİ-1971	■	■											■		

TABLO 8B-İSTANBUL'UN TARİHİ SAYFİYE BÖLGELERİ-BİR SEMTLE İLGİLİ HARİTALAR-YEŞİL ALANLARIN ÖZELLİKLERİ 2

HARİTA ADI	MEZARLIKLAR							HİPODROM	SPOR ALANLARI			BAHÇELER			
	MÜSLÜMAN	RUM	ERMENİ	YAHUDİ	FRANSIZ	KÜRT	GENEL		TENİS SAHASI	FUTBOL SAHASI	GÜREŞ SAHASI	KONUT BAHÇESİ	SEBZE BAHÇESİ	MEYVE BAHÇESİ	ÇİÇEK BAHÇESİ
GOAD HARİTALARI	■		■						■	■		■			
ALMAN MAVİLERİ							■								
NECİP BEY HARİTALARI	■	■	■	■				■	■	■	■	■	■		
RUMELİ CİHETİ HARİTALARI		■					■					■			
ANADOLU CİHETİ 1 HART.						■	■					■			
ANADOLU CİHETİ 2 HART.		■				■	■					■			
ADALAR PLANI 1							■		■			■			
ADALAR PLANI 2							■		■			■			
BAKIRKÖY CİHETİ 1 HART.	■	■	■	■	■		■			■		■			
BAKIRKÖY CİHETİ 2 HART.	■	■	■		■		■					■			
PERVİTİTCH HARİTALARI	■	■	■						■	■		■	■	■	■
ŞEHİR REHBERİ-1934							■	■		■		■			
ŞEHİR REHBERİ-1955							■	■		■		■			
ŞEHİR REHBERİ-1971							■	■		■		■			

Hazırlanan bir diğer tablo, Tablo 9'dur. Tablo 9'da yeşil alan niteliğinde olmayan alanlar, yani kayalık, uçurum, çukur, harabe gibi bölgeler ile su kaynakları ve ocaklar yatayda sıralanmıştır. Harita türleri ise diğer tablolarda olduğu gibi düşeyde kronolojik bir sırayla düzenlenmiştir. Harita ve diğer alan türünün kesiştiği tablo hücresindeki gri renklendirme, söz konusu haritada o alan türünün ifade edildiğini göstermektedir.

Tablo 9. İstanbul'un Tarihi Sayfiye Bölgeleri-Bir Semtle İlgili Haritalar-Diğer Alanların Özellikleri

TABLO 9-İSTANBUL'UN TARİHİ SAYFİYE BÖLGELERİ-BİR SEMTLE İLGİLİ HARİTALAR-DİĞER ALANLARIN ÖZELLİKLERİ																	
HARİTA ADI	SÜRÜLMÜŞ ALAN	EKİLMİŞ ALAN	BOŞ ARSA	YER ŞEKİLLERİ				HARABE	ESKİ YAPI KALINTISI	SU KAYNAKLARI					OCAKLAR	
				KAYALIK	UÇURUM	ÇUKUR	BATAKLIK			AYAZMA	KUYU	SARNIÇ	HAVUZ	MEMBA SUYU	TAŞ	KİREÇ
GOAD HARİTALARI	■		■		■				■							
ALMAN MAVİLERİ				■	■	■		■	■	■	■		■	■	■	■
NECİP BEY HARİTALARI	■	■	■	■	■				■	■					■	■
RUMELİ CİHETİ HARİTALARI				■	■	■		■	■	■	■		■	■	■	■
ANADOLU CİHETİ 1 HART.				■	■	■		■		■			■	■	■	■
ANADOLU CİHETİ 2 HART.				■	■	■		■	■	■	■		■		■	■
ADALAR PLANI 1				■	■				■	■	■	■	■		■	■
ADALAR PLANI 2				■	■				■	■	■	■	■		■	■
BAKIRKÖY CİHETİ 1 HART.					■		■			■	■				■	■
BAKIRKÖY CİHETİ 2 HART.			■		■	■	■		■		■					
PERVİTİTCH HARİTALARI			■		■			■	■		■					
ŞEHİR REHBERİ-1934					■										■	
ŞEHİR REHBERİ-1955					■										■	
ŞEHİR REHBERİ-1971					■										■	

Bir semtle ilgili haritalar başlığındaki harita türlerini ve özelliklerini şöyle sıralayabiliriz;

- ***Goad Haritaları***

Charles Edouard Goad tarafından Fransızca olarak 1904-1906 tarihleri arasında hazırlanan Goad Haritaları, 1/800 ölçeğinde oluşturulmuş önemli haritalardır. Haritaların anahtar paftası ise 1/3600 ölçeğinde yapılmış ve bu haritalar İrfan Dağdelen tarafından yayına hazırlanmıştır (Dağdelen, 2007). Goad Haritaları, İstanbul'un Tarihi Yarımada, Galata ve Kadıköy gibi bölgelerine ilişkin mevzii bir koordinat sistemine dayalı olarak, sigorta şirketlerinin talebi doğrultusunda üretilmiştir. Birinci ciltte 20 paftalık İstanbul, ikinci ciltte 19 paftalık Pera-Galata ve üçüncü ciltte de 15 paftalık Kadıköy haritaları bulunmaktadır (Dağdelen, 2012).

Goad Haritaları, sayfiye alanlarından yalnızca Moda semti için oluşturulmuştur. Moda'nın haritasının oluşturulma sebepleri, bölgede Levanten nüfusunun yerleşik olması ve Moda'nın Kadıköy merkezine yakınlığı nedeniyle yoğun bir yerleşim alanı olmasıdır. Goad Haritaları'nda, kâgir yapılar pembe renkle, ahşap yapılar kahverengiyle, cam çatılı ve kış bahçeli yapılar ise mavi renkle gösterilmektedir. Ayrıca, yapı adalarındaki boş alanlar ve sokaklar krem renkle ifade edilmiştir. Kâgir alt katlı, ahşap üst katlı olan yapıların dış çizgileri pembe renk ile belirtilirken, çizginin iç kısmı kahverengi ile renklendirilmiştir (Görsel 4).

Goad Haritaları, özellikle sigorta amaçlı kullanılmak üzere yapılmış ve imar-proje çalışmalarında kullanımı öngörülmemiştir. Bu haritalarda, kat yükseklikleri ve diğer önemli bilgiler, lejant açıklamalarıyla ifade edilmiştir. Lejant bölümünde, binaların yapısal özellikleri, kullanılan renklerin anlamları, kapı ve kepenk türleri, çatı çeşitleri, bina yükseklikleri, itfaiye ekip merkezleri, yangınla mücadele ekipmanları, apartman aydınlıkları ve numarataj mantığına dayalı kısaltmalar gibi çeşitli bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgilere ek olarak, yapı yükseklikleri, yapıların pencere sayıları ve açıldığı yönlere dair bilgiler ile çatı pencereleri hakkında detaylar da sunulmaktadır. Amacı gereği, Goad Haritaları, önemli yapısal özellikler ve yangın güvenliği gibi bilgilerin kolayca anlaşılmasını ve değerlendirilmesini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir.

Görsel 4. Goad Haritası-Kadıköy (Dağdelen, 2007)

- ***Necip Bey Haritaları***

Necip Bey Haritaları, 1918 yılında İstanbul Şehir Rehberi için Necip Bey tarafından hazırlanmıştır. Bu haritalar, Eminönü, Fatih, Ayvansaray, Beyoğlu, Kadıköy, Üsküdar, Ayastefanos (Yeşilköy), Makriköy (Bakırköy), Kuruçeşme, Arnavutköy, Bebek, Rumelihisarı, İstinye, Rumelikavağı, Sarıyer, Yeniköy, Büyükdere, Tarabya, Adalar, Kuzguncuk, Beylerbeyi, Çengelköy, Kuzguncuk, Beykoz, Anadolukavağı, Paşabahçe, Kandilli, Kanlıca, Vaniköy, Anadoluhisarı ve Çubuklu semtlerini kapsamaktadır. Haritaların Osmanlıca kopyası Viyana'da, Fransızca kopyası ise 1924 yılında Ali İhsan Matbaası'nda basılmıştır (Meriç, 2011). Necip Bey Haritaları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi ve Salt Galata Arşivi'nde tamamı bulunan 1/5000 ölçekli haritalardır ve toplamda 15 paftadan oluşmaktadır. Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi katalog tarama sisteminde, Necip Bey Haritaları araştırılırken, ilgili kayıtlara erişim için 'Nedjib Bey' şeklinde anahtar kelime kullanılmalıdır.

Necip Bey Haritaları, İstanbul'un sayfiye bölgeleriyle ilgili en ayrıntılı ilk haritalardır. Haritaların anahtar paftasında, kullanılan renk ve taramalarla ilgili bir lejant bulunmaktadır, ancak bu lejantta verilen bilgiler sınırlıdır. Haritalarda, gösterilen yapıların malzemeleriyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yapı adalarının yoğun bir kentsel doku oluşturduğu bölgelerin, dış sınırları çizilerek içi pembe renkle renklendirilmiştir. Daha seyrek yapıların bulunduğu kırsal alanlarda ise yapıların kütlesi ve konumu yine pembe renkle ifade edilmiştir. Bölgedeki önemli yapılar, iskele, kilise, cami ve okul gibi, kahverengi renk kullanılarak gösterilmiştir. Necip Bey Haritaları'nda, yapı alanları dışındaki tüm bölgeler yeşil renkle belirtilmiş; ancak bu yeşil alanlar, üzerlerine taramalar yapılarak mezarlık, sürülmüş tarla, orman alanı, ekili alan vb. gibi farklı özelliklerle özelleştirilmiştir (Görsel 5). Ayrıca yeşil alan türleri, haritaların en az bir tanesinde yazıyla da açıklanmıştır.

Görsel 5. Necip Bey Haritası-Tarabya (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

- ***Alman Mavileri***

I. Dünya Savaşı öncesinde, 1913 yılında, Alman "Deutsch Syndikat für Staebaliche Arbeiten" adlı şirket tarafından hazırlanan Alman Mavileri, Suriçi İstanbul'un yanı sıra Eyüp, Beyoğlu, Beşiktaş, Kadıköy, Üsküdar gibi önemli yerleşim merkezlerini de içermektedir (Meriç, 2011). Alman Mavileri'nin oluşturulması için gerekli "nirengi sistemi kurma işi," Fransız Topoğrafya Cemiyeti'ne verilmiştir. Fransız plancılar, Galata Kulesi merkezli bir nirengi sistemi oluşturarak, ölçümlerini 1911 yılında tamamlamışlardır (Dağdelen, 2012). Haritaların çizimi, 1911 yılında kurulan nirengi ağının verilerine dayanarak Almanya'da gerçekleştirilmiş ve İstanbul'da Osmanlıca kopyaları yapılmıştır. Alman Mavileri (Görsel 6) haritalarında, saraylar, kamu yapıları (karakol, itfaiye, belediye, hastane, iskele, demiryolu, gar, istasyon vb.), dini yapılar (cami, tekke, mezarlık, hazire, türbe, kilise, sinagog vb.), askeri yapılar (kale, duvar, sur, kışla, jandarma, karakol, tersane, levazım deposu vb.) belirtilmiştir; ancak yapı malzemelerinin türü ifade edilmemiştir. Galata Kulesi'ne göre koordinatları gösteren rakamlar sayesinde, plan üzerindeki tüm uzaklıklar ve alanlar ölçülebilir ve hesaplanabilir durumdadır. Bu nirengi sistemi, Alman Mavileri Haritaları'nın hassaslık ve doğruluk açısından güvenilir bir temele dayanmasını sağlamaktadır.

Almanya'da çizilen haritalarda, semt, mahalle, cadde, sokak ve bina isimleri Fransızca gramer kurallarına uygun olarak yazılmıştır. Örneğin, "cami" yerine "djami", "çıkmaz sokak" yerine "tchikmaz sokak" gibi terimler kullanılmıştır. Haritaların hazırlanması sırasında 1/2000, 1/1000 ve 1/500 ölçekleri kullanılmıştır. Ada ve parsel bilgileri haritalara dahil edilmemiş, yapılar ise yapı adalarını çevreleyen yaklaşık 0,5 cm kalınlığında gri bir gölgeyle ifade edilmiştir. 1913-1914 yıllarında hazırlanan 1/500 ve 1/1000 ölçekli haritalar, tek yapı ölçeğine kadar detaylandırılmıştır. Ancak 1918-1921 yılları arasında çizilen 1/2000 ölçekli haritalar, anahtar pafta niteliğinde olup, hangi paftanın hangi bölgeye ait olduğunu göstermek amacıyla yapılmıştır. Bu haritaların pafta boyutu 66*100 cm'dir. Günümüzde, Alman Mavileri'ne İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi'nden dijital olarak ulaşılabilmektedir. Ayrıca haritalar kitap olarak da basılmış ve yayımlanmıştır (Dağdelen, 2006). Alman Mavileri, tarihî ve coğrafî bilgileriyle önemli bir kaynak niteliği taşımakta ve İstanbul'un geçmişine dair değerli verilere ulaşmamızı sağlamaktadır.

Görsel 6. Alman Mavisi Haritası-Cankurtaran (Dağdelen, 2006)

- ***İstanbul Harita Şirketi Haritaları***

İstanbul Harita Şirketi tarafından hazırlanan haritalar, Rumeli Ciheti Haritaları (1926-1938) (Görsel 7), Anadolu Ciheti Haritaları (1938) (Görsel 8), Adalar Planı (1938) (Görsel 9) ve Bakırköy Ciheti Haritaları (1938) (Görsel 10) şeklinde sıralanmaktadır. Bu haritalar, Alman Mavileri'nin devamı niteliğindedir. Rumeli Ciheti ve Anadolu Ciheti Haritaları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yayımlanmıştır (Dağdelen 2005; Dağdelen 2008). Ancak yapılan araştırmada, belediye tarafından hazırlanan kitaplarda, arşivde bulunan tüm haritaların yer almadığı belirlenmiştir.

1926 yılında hazırlanan Rumeli Ciheti Haritaları Osmanlıca olarak yapılmıştır. 1928 Harf Devrimi'nden sonra yapılan haritalarda ise, Latin Alfabesi kullanımı benimsenmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi'nde Anadolu Ciheti, Bakırköy Ciheti ve Adalar Planı ile ilgili tarih bilgisi verilmemiştir. Bununla birlikte, haritalar tek tek incelendiğinde, bazı paftaların üzerinde 1928 tarihinin yer aldığı tespit edilmiştir ve böylece İstanbul Harita Şirketi Haritaları'nın 1926-1938 tarihleri arasında oluşturulduğu anlaşılmıştır. Haritaların tamamında aynı ifade tekniği kullanılmış olsa da yalnızca 1926-1928 arasında yapılmış olan Rumeli Ciheti Haritaları'nda renk kullanımı yoktur.

İstanbul Harita Şirketi tarafından hazırlanan haritalar, bir bölge için 1/2000 ve 1/500 olmak üzere iki farklı ölçekte çizilmiştir. 1/2000 ölçekli harita, geniş bir alanı göstermek amacıyla daha üst bir ölçekte tasarlanmıştır, buna karşılık 1/500 ölçekli harita ise, üst ölçekli haritaların detaylı bir kesitini içermek üzere çizilmiştir. Rumeli Ciheti, Anadolu Ciheti, Adalar Planı ve Bakırköy Ciheti Haritaları için özel bir lejant sunulmamaktadır. Ancak haritalarda kullanılan dilin Türkçe olması, renk ve taramaların metinle açıklanmış olması nedeniyle, haritaların çözümlenmesi oldukça kolaydır. Bu durum, haritaların içerdiği bilgilerin anlaşılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır.

1/2000 ölçekli haritalarda, yoğun yerleşim alanlarında yapı adalarının dış kontürleri pembe renkle, boş alanlar ise krem renkle gösterilmiş ve yollar kahverengi renkle renklendirilmiştir. Seyrek yapılaşmanın olduğu sayfiye bölgelerinde ise yapı kütlesi, konumu ve strüktürü ölçüleriyle belirtilmiştir. Ayrıca, 1/2000 ölçekli haritalarda eş yükselti eğrileri, uçurumlar ve çukurlar gibi coğrafi oluşumlar da mevcuttur. 1/500 ölçekli haritalarda, yollar gri renkle gösterilmiş, kâgir yapılar pembe, ahşap yapılar ise kahverengi ile ifade edilmiştir. Haritalarda sokak adları, kamu yapılarının ve dini yapıların adları, sokak dokusu ve yollar gibi bilgilerin yanı sıra yapı ölçüleri, ağaç yoğunlukları ve yol kotları gibi birçok bilgi de bulunmaktadır.

Görsel 7. Rumeli Ciheti Haritası-Büyükdere (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

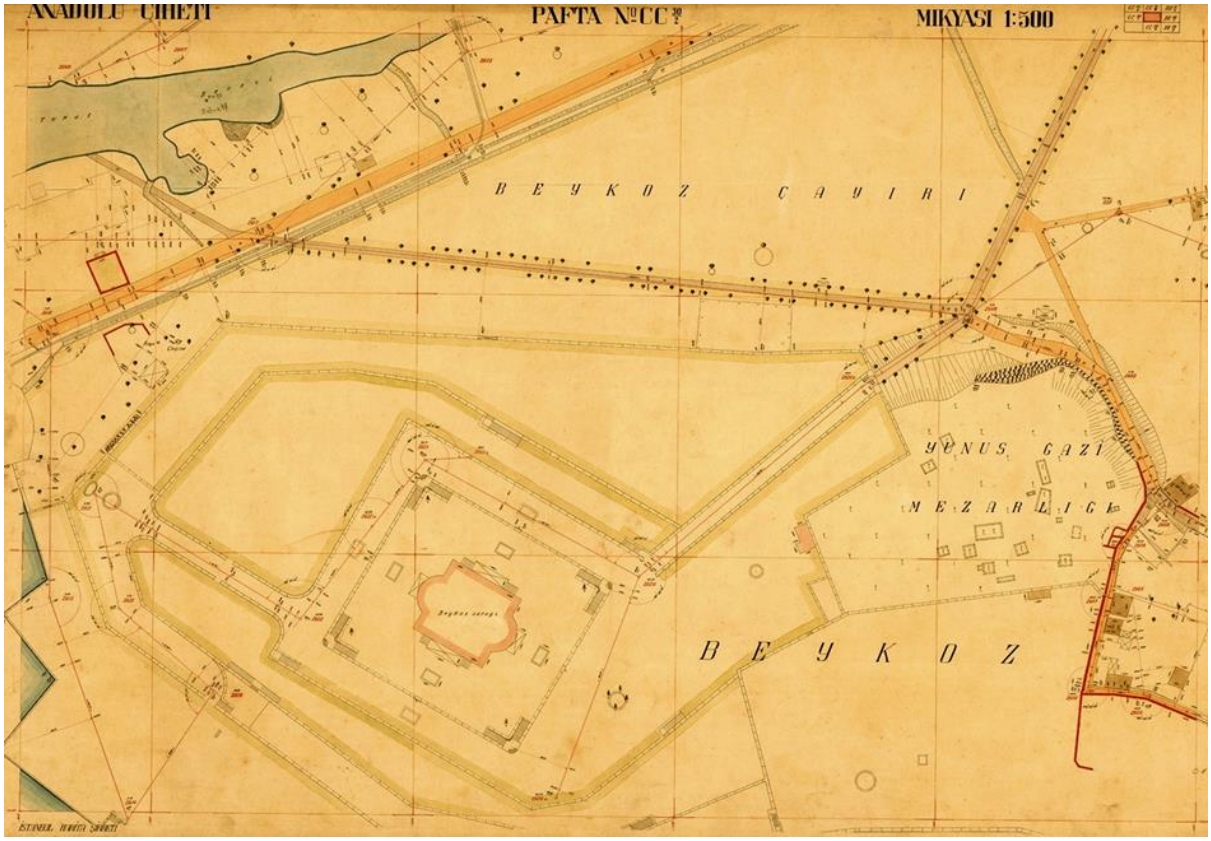

Görsel 8. Anadolu Ciheti Haritası-Beykoz (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

Görsel 9. Adalar Planı-Büyükada (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

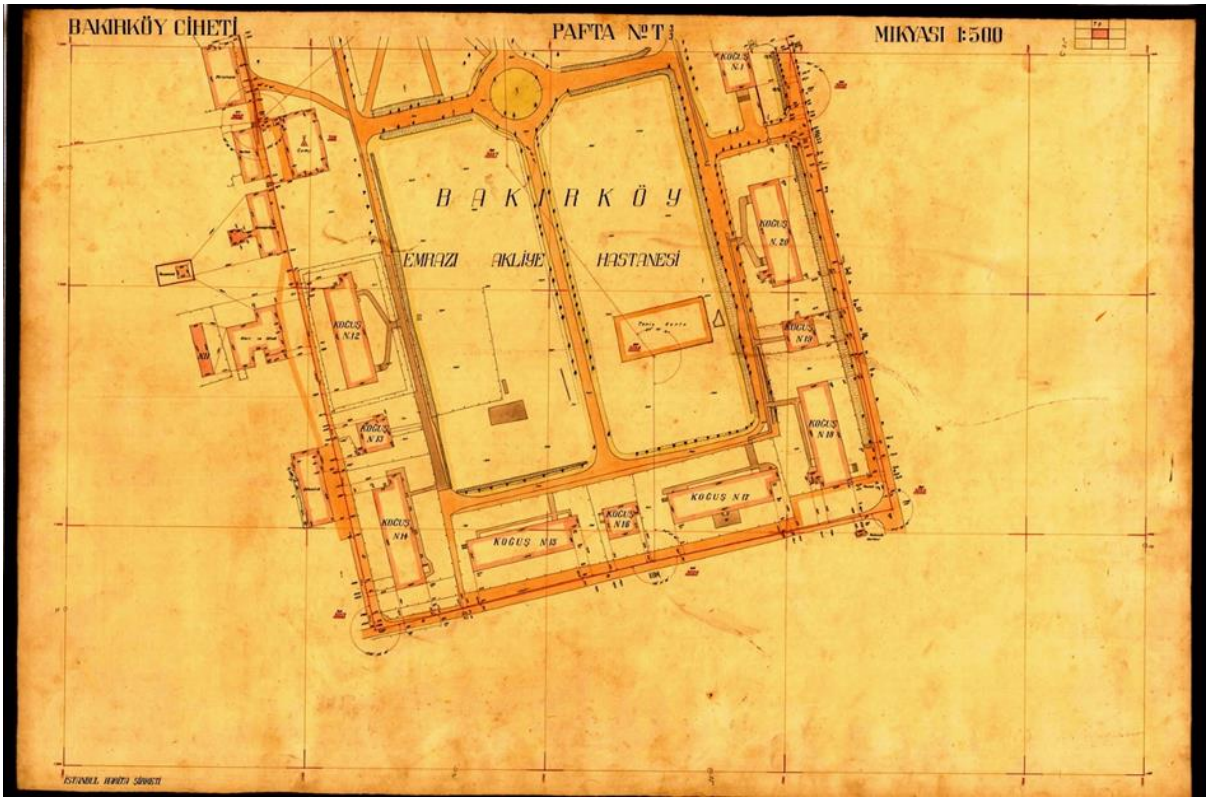

Görsel 10. Bakırköy Ciheti Haritası-Bakırköy (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

- ***Pervititch Haritaları***

Pervititch Haritaları, İstanbul'un çeşitli semtlerine yönelik olarak 1935-1939 yılları arasında Jack Pervititch tarafından hazırlanmıştır. Haritalarda, anahtar paftalar olarak 1/2000 ve 1/5000 ölçekleri kullanılmış, normal paftalar ise 1/375, 1/500, 1/750 ve 1/1000 ölçeklerinde çizilmiştir. Haritalar, Tarihi Yarımada, Galata, Üsküdar ve Kadıköy gibi yangınların en yoğun olduğu bölgeler için oluşturulmuş ve sigorta şirketleri tarafından finanse edilmiştir (Görsel 11) (Pervititch, 1999). Ayrıca, İstanbul'un sayfiye bölgeleri olan Moda, Çamlıca, Altunizade ve Bağlarbaşı için de Pervititch Haritaları yapılmıştır. Harita dilinde Türkçe ve Fransızca kullanılmış ve haritaların lejantı günümüze ulaşabilmiştir.

Pervititch Haritaları'nda, ormanlık alanlar, mezarlık ve park alanları yeşil renkle gösterilmiş ve bu alanların nitelikleri farklı taramalarla belirtilmiştir. Ayrıca, yapı işlevleri, çıkmalar, yapı strüktürü, çatılar, duvarlar, pencereler, kat adetleri, yapı yükseklikleri, sokaklar ve numaralandırma sistemi gibi birçok bilgi haritalar üzerinde görsel olarak sunulmuştur. Pervititch Haritaları, 1999 yılında kitap olarak yayımlanmıştır (Pervititch, 1999). Haritalara ayrıca, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi'nden dijital olarak erişilebilmektedir.

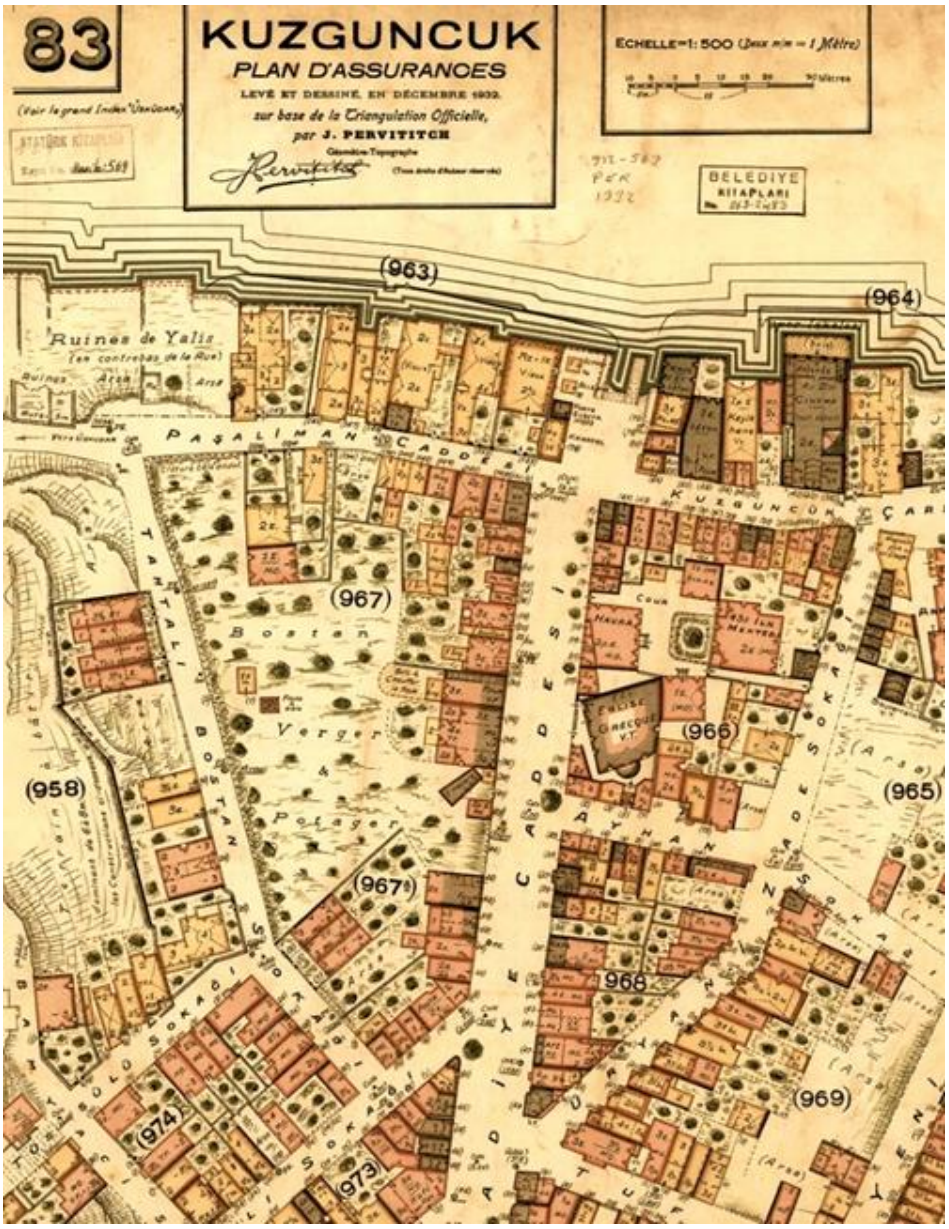

Görsel 11. Pervititch Haritası-Kuzguncuk (Pervititch, 1999)

- ***Şehir Rehberi Haritaları***

İstanbul şehir rehberi haritaları, genellikle turistlerin ve yerel halkın şehirdeki gezilerini kolaylaştırmak ve önemli mekanlara ulaşmalarına yardımcı olmak için yapılmış ve kullanılmıştır. Şehir Rehberi Haritaları, 1918, 1934, 1955 ve 1971 yıllarında İstanbul Şehremaneti, günümüzdeki adıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından basılan İstanbul Şehir Rehberlerinde yer almıştır. İlk şehir rehberi, 1918 yılında yayımlanmış ve haritaları Necip Bey tarafından hazırlanmıştır. Bu haritaların özellikleri önceki bölümde, "Necip Bey Haritaları" başlığı altında ele alınmıştır.

1934 İstanbul Şehir Rehberi Haritaları, Osman Nuri Ergin tarafından 1/1000 ölçekte hazırlanmıştır (Görsel 12). Haritaların anahtar paftalarında 1/500.000, 1/25.000 ve 1/20.000 ölçekleri kullanılmıştır. 1934 Şehir Rehberi Haritalarında, sokaklar beyaz renkle, denizler mavi renkle ve yapı adaları ile yeşil alanlar turuncu renkle gösterilmiştir. Ana yollar, tren yolları, ana caddeler ve sokaklar da gösterilen detaylar arasında yer almaktadır.

1955 İstanbul Şehir Rehberi Haritaları, Hayrettin Lokmanoğlu tarafından 1/7500, 1/8000, 1/10.000 ve 1/15.000 ölçekleri kullanılarak hazırlanmıştır (Görsel 13). Bu haritalar, 1934 haritalarıyla içerdikleri detaylar bakımından tamamen aynı olup, tek fark 1934 haritalarında turuncu renkle gösterilen alanların 1955 haritalarında pembe renkle gösterilmiş olmasıdır.

1971 İstanbul Şehir Rehberi Haritaları, içeriği açısından 1934 ve 1955 haritalarına kıyasla daha ayrıntılı bir içeriğe sahiptir (Görsel 14). Bu haritalarda, birinci derecede önemli yollar sarı renkle gösterilmiş, ikincil öneme sahip yollar ve sokaklar krem renkle, yeşil alanlar yeşil renkle, denizler mavi renkle ve yapı adaları pembe renkle ifade edilmiştir. Ayrıca, önemli kamu yapıları ve dini yapılar kırmızı renkle vurgulanmıştır. Haritaların tümünde semt ve mevki adlarına yer verilmiştir. 1934, 1955 ve 1971 Şehir Rehberleri basılı yayın olarak mevcuttur ve bu haritalara erişim mümkündür (Ergin 1934; Lokmanoğlu 1955; Yy., 1971).

Görsel 12. 1934 İstanbul Şehir Rehberi Haritası-Yeşilköy (Ergin, 1934)

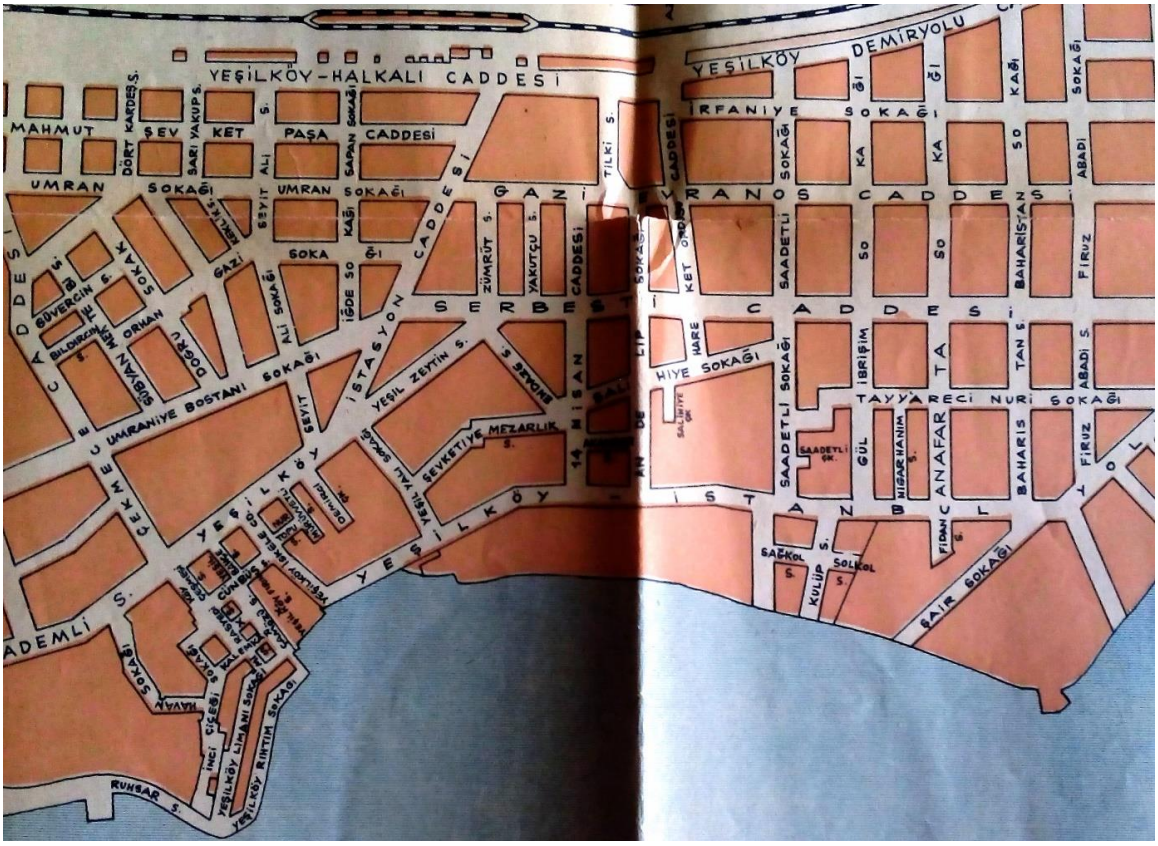

Görsel 13. 1955 İstanbul Şehir Rehberi Haritası-Yeşilköy (Lokmanoğlu, 1955)

Görsel 14. 1971 İstanbul Şehir Rehberi-Bakırköy (_____, 1971)

2.4. Bir Semtin Belli Bir Bölümünü Gösteren Haritalar

Bir semtin belli bölümünü gösteren haritalar, şehir planlaması ve yerleşim düzenlemesi açısından önemli bilgiler içeren ve belirli amaçlar doğrultusunda hazırlanan harita türlerini kapsar. Bir semtin belli bir bölümünü gösteren harita türlerinden, istimlak haritaları, kamulaştırma süreçlerinde kullanılarak mülkiyet değişikliklerini gösterirken, yangın yeri haritaları yangın sonrası değerlendirmelerde önemli bilgiler sunar. Mülkiyet haritaları, bir semtteki mülklerin sınırlarını ve sahiplik durumlarını gösterirken, tanzim-çevre düzenleme haritaları ve imar planları, şehir planlama ve düzenleme çalışmalarında kullanılır. İfraz haritaları ise, arazi parçalanma ve bölünme işlemleri sırasında kullanılan haritalardır.

- ***İstimlak Haritaları***

İstimlak haritası, bir bölgedeki belirli arazilerin veya mülklerin kamulaştırma süreci için düzenlenen haritadır. Kamulaştırma, devletin veya yetkili kurumların, genellikle kamu yararı için, özel mülkiyetteki arazi veya taşınmaz mallara el koyma işlemidir. İstimlak haritası, kamulaştırma işleminden etkilenen alanları, mülk sınırlarını, yerleşim birimlerini ve ilgili diğer bilgileri gösteren bir haritadır. Bu harita, kamulaştırma süreci boyunca ilgili taraflar arasında iletişimi ve belirlenen alanların planlamasını kolaylaştırmak için kullanılır. Ayrıca, tazminat miktarlarının belirlenmesi ve yasal süreçlerin yürütülmesinde de önemli bir rol oynar. İstanbul'un sayfiye bölgelerine ait istimlak haritası örnekleri az sayıdadır. Bu haritaların genel olarak Cumhuriyet Dönemi'nde yapıldığı değerlendirilse de Osmanlı Dönemi'nde yapılan istimlak haritaları da mevcuttur. Haritalarda kullanılan dil, haritanın yapıldığı döneme göre Osmanlıca ya da Türkçedir. İstimlak haritalarında düzenli bir şekilde tekrar eden özelliklerden bahsetmek mümkün değildir. Yalnızca istimlak edilecek alanlar, örneğin kırmızı gibi dikkat çekici renklerle vurgulanmıştır (Görsel 15).

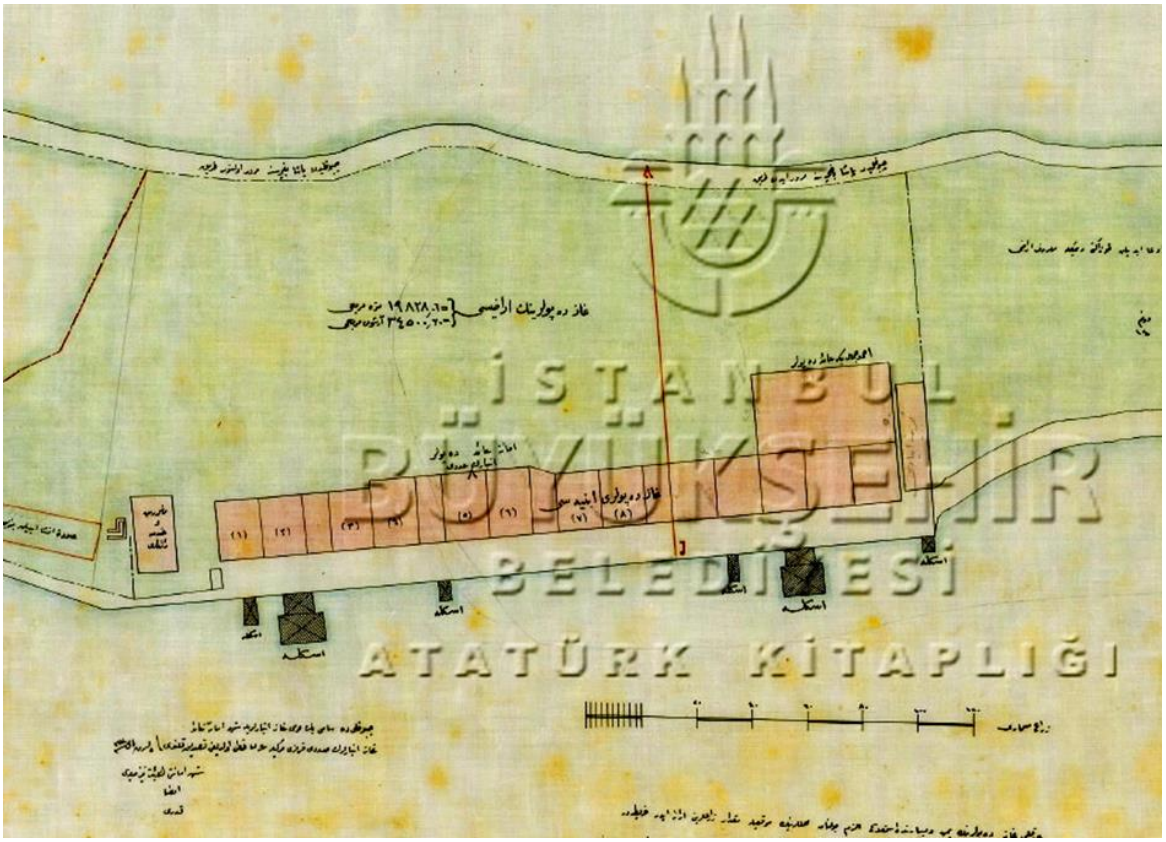
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI

Görsel 15. İstimlak Haritası-Çubuklu-1911 (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

- ***Yangın Yeri Haritaları***

Yangınlar, İstanbul'un Osmanlı Dönemi'nin son 300 yılına ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına damga vuran, aynı zamanda şehrin tarihindeki deprem ve salgın hastalıklarla birlikte en fazla can kaybına neden olan felaketlerden biridir. Her ne kadar büyük yıkımlara yol açmış olsa da her yangın, yanan bölgelerin yeniden planlanması için de bir fırsat sunmuştur.

19. yüzyılda Osmanlı mahallelerinde yangın sonrasında oluşmuş boş arsalar oldukça sık görülen bir durumdur. Yangın yeri haritaları (Görsel 16), yangının gerçekleştiği alanların ve yangın sonrası etkilerin belirlendiği haritalardır. Bu tür haritalar, yangının izlerini saptamak, hasarın boyutunu değerlendirmek, yangınlar sonucunda oluşan boş arsaların yeniden yerleşime açılması öncesinde, bu arsalarla ilgili yapılan yol ve yapı adası düzenlemelerini göstermek amacıyla yapılmışlardır.

19. ve 20. yüzyıl başlarında İstanbul'da meydana gelen yangınlar, kent merkezi olarak kabul edilen semtlerde nüfusun ve yerleşimin yoğun olması nedeniyle daha sık görülmüş ve bu bölgelere büyük zararlar vermiştir. Sayfiye bölgelerinde yapı stoğunun çoğunluğu ahşap olmasına rağmen, yerleşimlerin kırsal nitelikte ve yapıların birbirinden uzak olması, yangınların yayılma alanını sınırlamıştır. Bu nedenle, Tarihi Yarımada ve Galata-Pera gibi semtlere kıyasla sayfiye bölgelerinde daha az sayıda yangın çıktığından, hazırlanan yangın haritası sayısı da azdır.

İstanbul'un sayfiye bölgelerine ait yangın yeri haritalarının ölçeği 1/200 ya da 1/500 olup, haritanın kapsadığı alan yanan bölgelerin büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. Haritalarda kullanılan dil, yapıldığı döneme göre Osmanlıca ya da Türkçe'dir. Osmanlı Dönemi'nde, yangın sözcüğü yerine 'harik' sözcüğü kullanıldığından, özellikle İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi kataloğunda tarama yapılırken, 'yangın yeri' yerine 'harik mahalli' yazılarak yangın yeri haritası aranmalıdır.

Yangın haritalarında, yangının çıktığı tarih, yanan yerlerin isimleri, yanan bina sayısı, yanmış yerlerin alan ölçüsü, istimlak bedelleri, yangın sonrası yapılacak yolların tahmini masrafları, yol kotları, yapılan bina sayısı ve inşaat başlama tarihleri gibi detaylara yer verilen bir liste bulunmaktadır. Ayrıca, yanan binalar numaralandıktan sonra, bir cetvel şeklinde haritanın bir köşesinde listelenmiştir. Cetvelde, harita üzerinde binanın numarası, eski alanının ölçüsü, binanın sokak uzunluğu, sahibinin ismi, eski emlak numarası ve sokağı, binanın hangi vakfa ait olduğu ve yeni parselizasyon çalışmasında ortaya çıkan alan ve cephe ölçüleri gibi bilgiler yer almaktadır (Dağdelen, 2012).

Yangın haritalarında, yangın sonrasında oluşturulması planlanan yeni imar durumu, siyah renkle çizilmiş mevcut durum üzerine, yeşil ya da kırmızı renkle ifade edilmiştir. Yangın haritalarında, yangın geçirmemiş alanların sınırları kalın siyah çizgiyle, yangın hudutları da kalın kırmızı çizgiyle çizilerek ifade gösterilmiştir. İstanbul'un tüm semtlerine ilişkin yangın yeri haritalarına, basılı yayınlardan ve özellikle İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi'nden dijital olarak ulaşmak mümkündür.

- ***Mülkiyet Haritaları***

Mülkiyet haritası, bir arazi veya mülk üzerindeki sahiplik haklarını ve sınırlarını gösteren haritalardır. Bu tür haritalar genellikle bir parselin sınırlarını, komşu mülklerle olan ilişkisini ve mülk sahipliğini gösterir. Mülkiyet haritaları, gayrimenkulün sahiplik durumunu, arazinin boyutunu, konumunu ve şeklini belirlemeye yardımcı olur.

İstanbul'un sayfiye bölgelerine ait mülkiyet haritalarına ulaşmak için İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi kullanılmıştır. Bu haritaların sayısı oldukça kısıtlıdır ve incelenen örneklerin tamamı Osmanlı Dönemi'ne aittir. Haritalarda kullanılan dil Osmanlıca'dır. Mülkiyet haritalarının çoğu Osmanlıca olup, özellikle 1902 yılında çizilen Tarabya'da Metropolithane'ye ait emlak ve arsaların gösterildiği harita (Görsel 17) bu türün önemli örneklerinden birisidir. Haritaların ölçeği, taşınmaz malların bulunduğu alanın büyüklüğüne göre değişir ve renk kullanımı bu haritalarda yer almaz.

Bu mülkiyet haritalarında arazinin durumuyla ilgili birçok açıklamaya yer verilmiştir. Ancak, genellikle metinler Osmanlıca olduğu için bu haritaların anlaşılması ve yorumlanması uzmanlık gerektiren bir süreçtir. Bu tür Osmanlıca mülkiyet haritaları, İstanbul'un tarihi arazi kullanımı ve mülkiyet yapısı hakkında değerli bilgiler sağlamaktadır. Araştırmacılar ve tarihçiler, bu haritaları analiz ederek, geçmişteki toprak sahipliği ve şehir planlamasıyla ilgili önemli bilgiler elde edebilmektedir.

Görsel 16. Yangın Yeri Haritası-Büyükada-1909 (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

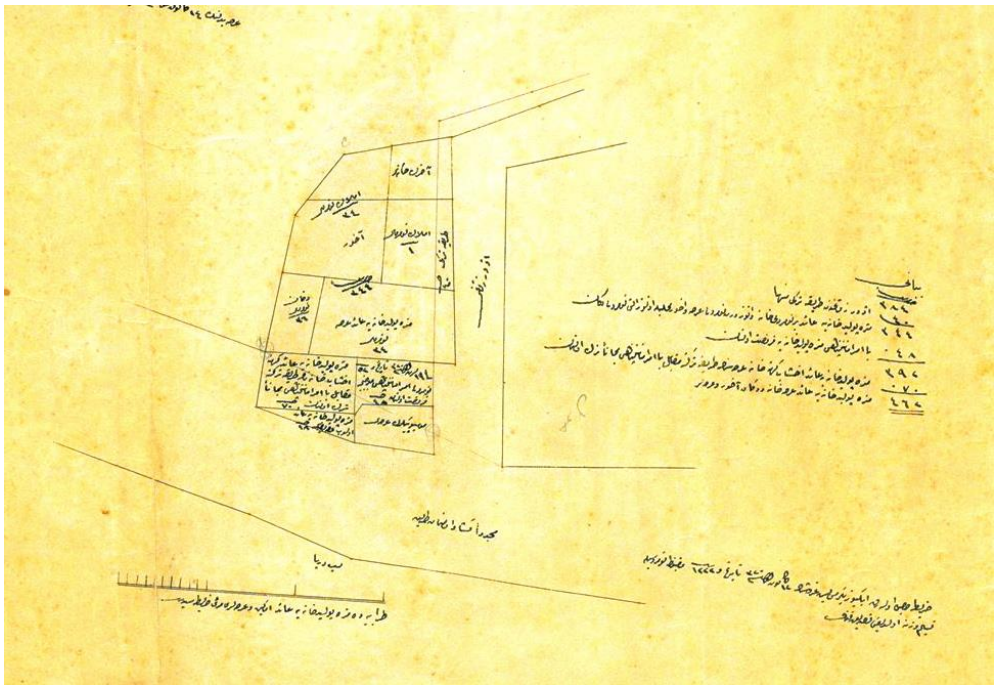

Görsel 17. Mülkiyet Haritası-Tarabya-1902 (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

- ***Tanzim-Çevre Düzenleme Haritaları ve İmar Planları***

Tanzim-Çevre Düzenleme Haritaları ve İmar Planları, kentsel alanların düzenlenmesi, kullanımı ve planlanması için önemli araçlardır. Bu haritalar, şehir planlaması ve arazi kullanımı ile ilgili detaylı bilgiler sağlar ve kentsel alanların gelişimi, yapılaşma, yeşil alanlar, altyapı düzenlemesi gibi faktörleri yönlendiren belgelerdir.

Tanzim-Çevre Düzenleme Haritaları ve İmar Planları, özellikle İstanbul'da daha çok Cumhuriyet Dönemi'ne ait planlama belgeleridir. Osmanlı Dönemi'ne ait tanzim-çevre düzenleme haritaları genellikle 20. yüzyılın başlarında, Osmanlıca olarak hazırlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'ne ait haritalarda ise 1923-1928 yılları arasında Osmanlıca ve daha sonraki yıllarda Türkçe (Latin Alfabesi) kullanılmıştır. Özellikle sayfiye bölgelerine ait tanzim-çevre düzenleme haritaları, düzenlenen alanın büyüklüğüne göre 1/200 veya 1/500 ölçeğinde oluşturulmuştur. Bu haritalar, söz konusu bölgelerin fiziksel yapısını, arazi kullanımını, planlanan yapılaşma alanlarını, yeşil alanları, altyapı düzenlemelerini gösterir.

Osmanlı Dönemi tanzim-çevre düzenleme haritaları, o dönemdeki şehir planlama ve düzenleme faaliyetlerini yansıtmakta olup, tarihi arazi kullanımı ve yerleşim paternlerini anlamak için önemli kaynaklardır. Cumhuriyet Dönemi'nde ise şehir planlaması ve düzenleme alanında yapılan değişiklikler, modernleşme süreci ve yeni alfabenin kullanımına geçiş gibi dönemin önemli sosyal ve kültürel etkilerini yansıtan önemli belgelerdir.

Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul'un planlanması ve düzenlenmesi amacıyla Türkiye Hükümeti, farklı dönemlerde çeşitli şehir plancılarına danışma yoluna gitmiştir. 1933 yılında Alman H. Elgötz, 1936'da Fransız Henri Prost ve 1958 yılında İtalyan Prof. Luigi Piccinato gibi uzmanlar Türkiye'ye davet edilerek görevlendirilmiştir (Bilsel, 2011). Özellikle İstanbul'un sayfiye bölgeleri olarak adlandırılan yeni gelişen yerleşim alanları için Proust tarafından birçok tanzim-çevre düzenleme planı ve imar planı hazırlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan Proust Planları ve daha sonraki yıllarda yapılmış imar planlarında, binalar, yeşil alanlar ve imara açılan boş arsaların farklı renklerle renklendirildiği tespit edilmiştir (Görsel 18).

1930 yılında kabul edilen 1580 sayılı Belediye Kanunu ile bütün belediyelere imar planı yapma zorunluluğu getirilmiş ve 1933 yılında 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yolları Kanunu'nun çıkarılmasıyla yerel yönetimlere, sorumlu oldukları yerleşim yerleri için 50 yıllık imar planı yapma görevi verilmiştir (Tekeli, 2013). 1933 yılına kadar "Tanzim-Çevre Düzenleme Haritası" adı altında yapılan haritalar, bu tarihten itibaren "imar planı" adı altında hazırlanmaya başlanmıştır. Hem Tanzim-Çevre Düzenleme Haritaları'na hem de imar planlarına, basılı yayınlar aracılığıyla veya İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi'nden dijital olarak ulaşılabilmektedir.

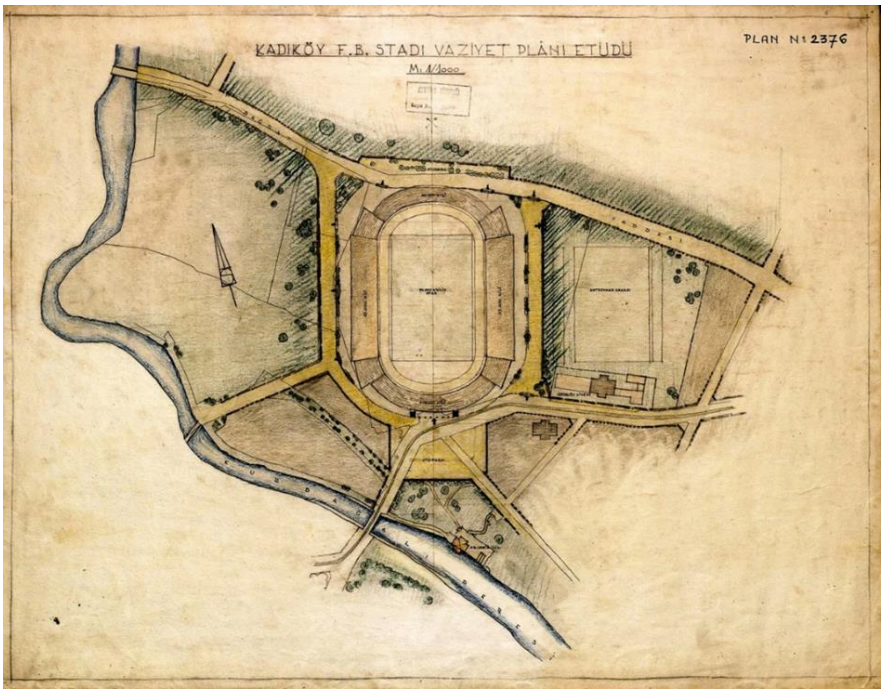

Görsel 18. Tanzim-Çevre Düzenleme Planı-Fenerbahçe Stadı-1938 (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

- ***İfraz Haritaları***

İfraz haritaları (Görsel 19), henüz yerleşime açılmamış, ormanlık alan, tarım arazisi veya çiftlik arazisi olarak kullanılan kırsal alanların, yerleşime açılmasına karar verildikten sonra, bu bölgelerdeki imar düzenini göstermek amacıyla hazırlanan haritalardır. Arşivlerde ve basılı yayınlarda yapılan inceleme, çoğu ifraz haritasının 19. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığını ortaya koymaktadır, ancak Cumhuriyet Dönemi'ne ait haritalar da mevcuttur. Bu haritalarda, ifraz edilen bölgelerde yeni açılan yolların ve oluşturulan yapı adalarının ızgara planlı olarak tasarlandığı, yapı adalarının, yolların boyutları ve yeni açılan sokaklara verilen isimlerin belirtildiği görülmektedir. İfraz haritalarında yapılacak yeni düzenlemeler, siyah renkle ifade edilmiştir ve harita üzerine yazı yazmak için de kırmızı renk kullanılmıştır. İfraz haritaları, ifraz edilen bölgenin büyüklüğüne göre, 1/500, 1/600 veya 1/200 ölçeklerinde yapılmış ve yapıldığı döneme göre haritalarda Osmanlıca veya Türkçe (Latin alfabesi) kullanılmıştır.

Görsel 19. İfraz Haritası-Baltalimanı-1908 (İBB Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

Sonuç

İstanbul, tarih boyunca stratejik konumu, zengin kültürel mirası ve eşsiz coğrafi yapısıyla dünyanın en önemli şehirlerinden biri olmuştur. Boğazıyla iki kıtayı birleştiren bu önemli şehir, tarihi yapıları, sarayları, camileri ve zengin tarihi dokusuyla birçok medeniyete ev sahipliği yaparak farklı kültürlerin kesişim noktası olmuştur. İstanbul, geçmişten günümüze kadar birçok haritanın çizilmesine ilham kaynağı olmuştur.

İstanbul haritaları tarih boyunca farklı amaçlarla ve farklı dönemlerde çeşitli ihtiyaçlara göre cevap verebilmek için çizilmiştir. Stratejik konumu nedeniyle, askerî açıdan büyük öneme sahip olan İstanbul için askerî harekâtların planlanması ve yönetimi için haritaların oluşturulmasını gerektirmiştir. Osmanlı Dönemi'nde askeri harita yapımı için özel bir kurum olan Erkan-ı Harbiye oluşturulmuş ve haritacılıkla ilgili askeri okullarda dersler verilmiştir. Böylece, İstanbul gibi stratejik bölgelerin savunma ve güvenlik stratejileri için doğru ve güncel bilgilerle haritaları hazırlanabilmiştir.

Turizmin gelişmesiyle birlikte, İstanbul'a olan ilgi artmış ve turistlerin şehri keşfetmelerine yardımcı olmak amacıyla turistik haritalar hazırlanmıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda yapılan turizm rehberlerinde yer alan İstanbul haritaları, ziyaretçilere şehri tanımada önemli bir kılavuz olmuştur. Turizm, İstanbul haritalarının gelişimine katkı sağlamış ve şehri belgelemek için gezginler, haritacılar ve seyyahlar tarafından çeşitli haritalar çizilmiştir.

Ekonomik gelişmeler ve şehir planlaması da İstanbul haritalarının hazırlanmasında etkili olmuştur. Yangınların önlenmesi için hazırlanan mevzuatlar, yangın sigortacılığının gelişimine yol açmış ve bu alanda yangın risklerinin belirlenmesi ve dağılımının anlaşılması için haritalar kullanılmıştır. Aynı şekilde, şehir planlaması ve yönetimi için hazırlanan haritalar, İstanbul'un genişlemesi ve nüfus artışıyla başa çıkmak için stratejik kararların alınmasında önemli bir araç olmuştur.

İstanbul haritaları, şehrin tarihî ve coğrafi özelliklerini anlamak, araştırmak ve belgelemek için değerli kaynaklar sunmaktadır. Bu çalışmaların amacı, İstanbul'un geçmişine ışık tutmak ve gelecek nesillere zengin bir miras bırakmak için İstanbul'un sayfiye bölgelerine ait haritaların detaylı bir şekilde incelenmesini ve çözümlenmesini sağlamaktır.

İstanbul'un tarihi sayfiye bölgelerine ait haritalar, 18. yüzyıl başı ile 20. yüzyıl sonu arasındaki zaman dilimine tarihlenir. Bu haritaların inceleme ve değerlendirmelerini daha kolay sunmak amacıyla, belirlenen harita tipleri ve bu haritaların özellikleri tablolar halinde ifade edilmiştir.

İstanbul'un tarih boyunca geçirdiği gelişim ve değişim sürecini anlamak için, genel İstanbul haritaları ve en az iki semtin birlikte gösterildiği haritalar son derece önemlidir. Bu haritalar, İstanbul'un 17. yüzyıl ortalarından 20. yüzyıl başına kadarki dönemdeki dönüşümünü açıkça göstermektedir. Ayrıca, sayfiye bölgelerinin bu zaman dilimindeki gelişimi de yine bu haritalar aracılığıyla okunabilmektedir.

İstanbul'un sayfiye bölgelerinin durumunu ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan bir semtle ilgili haritalar, 1908 ile 1940 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde incelenen İstanbul haritaları, diğer zaman dilimlerinde görülmemiş detaylı bilgiler içermektedir. 1908 öncesinde ve 1940 sonrasında ise benzer ayrıntılara sahip başka bir harita grubu bulunmamaktadır. 1940'tan 1980'lere kadar geçen süreçte sayfiye bölgelerine dair haritalara rastlanmamıştır. Bu dönemde de İstanbul'la ilgili haritaların yapılmış olduğu ancak arşivler ve kütüphaneler aracılığıyla araştırmacıların kullanımına sunulmadıkları düşünülmektedir. Bu dönemdeki, sayfiye bölgelerinin gelişimini incelemek ve değerlendirmek için alternatif kaynaklar kullanılabilir. Bu kaynaklar arasında, İstanbul'a ait hava fotoğrafları ve İstanbul Şehir Rehberleri Haritaları yer almaktadır.

Yol-İstikamet Haritaları, İfraz Haritaları, İstimlak Haritaları, Yangın Yeri Haritaları, Tanzim-Çevre Düzenleme Haritaları ve İmar Haritaları gibi haritalar, İstanbul'un tarihi sayfiye bölgelerinin dönüşüm sürecini anlamak açısından büyük öneme sahiptir. Bu haritalar, kırsal nitelikteki sayfiye bölgelerinin zaman içinde önce kentin banliyölerine, daha sonra ise kentsel alanlara dönüşümünü gözler önüne sermektedir. Örneğin, halk arasında popüler olmaya başlayan ve ilgi gören bir sayfiye bölgesinde, sayfiye konutlarının artması sonucu imar çalışmaları hızlanmış ve tarla ile ormanlık alanlar yerleşime açılmıştır. Bu süreç, o sayfiye bölgesi için "ifraz, istimlak ve tanzim-çevre düzenleme haritalarının sayısının önceki dönemlere göre birden artmasına neden olmuştur. Bu durum, o bölgenin banliyöleşme ve kentleşme süreçlerinin ne zaman başladığının tespiti açısından önemli verilere işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, yangın yeri haritaları da çarpıcı bir tespit sunmaktadır. Sayfiye bölgelerinde yerleşimin yoğun olmaması, yapılar arasında mesafelerin bulunması ve bu bölgelerin kırsal niteliklerinin belli bir döneme kadar korunmuş olması, sayfiye bölgelerinde çıkan yangınların İstanbul'un merkezi kabul edilen semtlerinde çıkan yangınlara göre daha az olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle, sayfiye bölgeleri için hazırlanan yangın yeri haritaları da kent

merkezindeki semtlerin yangın yeri haritalarına göre daha az sayıdadır.

Tarihi İstanbul haritaları, mimarlık ve şehircilik tarihçileri, arkeologlar, tarihçiler, sosyologlar ve diğer uzmanlar için eşsiz kaynaklar sunar. Bu haritalar, tarihi yapıların konumlarını, mevcut ve kaybolmuş yapıları, eski sokak düzenlerini ve şehir planlamasındaki değişiklikleri anlamak için önemli birer rehberdir. Ayrıca, İstanbul'un Osmanlı dönemindeki coğrafi genişlemesini, imparatorluğun yönetim düzenini ve askeri stratejilerini anlamada da kritik bir rol oynarlar. Tarihi haritaların iyi korunması, bu değerli belgelerin zamanla kaybolmasını ve zarar görmesini engellemek için kritik öneme sahiptir. Hassas malzemeler ve özel depolama koşulları, haritaların uzun süreli korunmasını sağlar. Ayrıca, dijitalleştirme çalışmaları sayesinde, orijinal haritaların kopyaları kolayca oluşturulabilir ve daha geniş bir kitleye erişilebilir hale gelir. Gelecek nesillere aktarılma gerekliliği, tarihi İstanbul haritalarının kültürel hafıza ve mirasın korunması açısından büyük bir öneme sahip olduğunu vurgular. Haritalar, şehrin tarihine duyulan ilgiyi canlı tutarak, geçmişin mirasını geleceğe taşımada kılavuz görevi üstlenir. Eğitim ve araştırma alanlarında kullanılabilir hale getirilen tarihi haritalar, İstanbul'un tarihi, kültürel ve sosyal gelişimini anlamak için vazgeçilmez bir kaynaktır ve gelecek nesillerin kültürel kimliklerini ve tarihlerini daha iyi anlamalarına katkı sağlar.

Kaynaklar

Arseven, H. (1987). Sigortanın Tarihçesi ve Geri Kalmışlığımızın Sebepleri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 43, 415-431.

Ayverdi, E. H. (1958). *19. Asırda İstanbul Haritası*. İstanbul: İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayını.

Bilsel, C. (2011). Les Transformations d'Istanbul: Henri Prost's planning of Istanbul (1936-1951). *ITU A|Z*, 8(1), 100-116.

Dağdelen, İ. (2005). *İstanbul-Rumeli Ciheti Haritaları*. İstanbul: İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yayını.

Dağdelen, İ. (2006). *Alman Mavileri: 1. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları.* İstanbul: İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yayını.

Dağdelen, İ. (2007). *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları.* İstanbul: Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yayınları.

Dağdelen, İ. (2008). *İstanbul-Anadolu Ciheti Haritaları.* İstanbul: İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yayını.

Dağdelen, İ. (2012a). Osmanlı Haritalarında İstanbul. *Antikçağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş, 544-560.

Dağdelen,İ. (2012b). İstanbul Yangın Haritaları. *Antikçağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi.* İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş, 2012b, 592-597.

Ergin, O. N. (1934). *İstanbul Şehir Rehberi.* İstanbul: İstanbul Belediyesi Yayınları.

Günpınar, M. U., Özcan, A., Taştekin, G. ve Dinçer, A. R. (2013). *20.Yüzyıl'dan 21. Yüzyıl'a Necip Bey Haritalarından Günümüze Öncesi ve Sonrası İstanbul.* İstanbul: İBB&Mimar Sinan Vakfı Yayını.

Kayra, C. (1990). *Eski İstanbul'un Eski Haritaları.* İstanbul: İBB Yayınları.

Lokmanoğlu, H. (1955). *İstanbul Şehir Rehberi.* İstanbul: İstanbul Belediyesi Yayınları.

Mamboury, E. (1924). *İstanbul Rehber-i Seyyahin.* İstanbul: Ritso ve Mahdumu Neşriyatı.

Mamboury, E. (1925). *Constantinople Guide Touristique.* İstanbul: Ritso ve Mahdumu Neşriyatı.

Meriç, G. (2011). *İstanbul Haritaları ve Rölöve Çalışmalarında Kullanım Olanakları.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

Özükan, B. (2020). *Tarihte İstanbul Haritaları.* İstanbul: Boyut Yayınları.

Pervititch, J. (1999). *Sigorta Haritalarında İstanbul.* İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Sarıcaoğlu, F. (1988). Harita. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 16, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, 210-216.

Tekeli, İ. (1994). Haritalar. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* 3, İstanbul: Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı, 556-560.

Tekeli, İ. (2013). *İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü.* İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ülkekul, C. (1998). *Cumhuriyet Dönemi Türk Haritacılık Tarihi.* İstanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri.

Yy. (1971). *İstanbul Şehir Rehberi.* İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını.

Yetişkin Kubilay, A. (2010). *İstanbul Haritaları (1422-1922).* İstanbul: Denizler Kitabevi.

Yetişkin Kubilay, A. (2010). Haritalardaki İstanbul ya da İstanbul Haritaları. *Akademik Araştırmalar Dergisi 2010 Kültür Başkenti Özel Sayısı,* 317-332.

Yetişkin Kubilay, A. (2010). Batı Kaynaklı İstanbul Haritaları. *İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi*, 13, 13-21.

İnternet Kaynakları

URL 1- Genel Türkçe Sözlük (2013) Türk Dil Kurumu. [Http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts] Erişim Tarihi (10.05.2010).

Arşivler

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi

Teşekkür

Bu makale, 2015 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda kabul edilen "1980 Öncesinde İstanbul'un Tarihi Sayfiye Alanlarında Kentsel ve Mekansal Değişim Süreci" adlı doktora tezinden üretilmiştir. Ayrıca tez konusuyla ilgili, 112K257 numaralı projemizi destekleyen Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'a teşekkürlerimizi sunarız.

Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

DETAILED ANALYSIS OF HISTORICAL MAPS OF ISTANBUL'S SEASIDE RETREAT AREAS

Nefise Burcu Yağan Köylü

ABSTRACT

Situated in special geography where two continents are connected and served as the capital of the Roman, Byzantine, and Ottoman empires, Istanbul has a remarkably important position in the world with thousand years of its cultural heritage. The existence of the city has intrigued cartographers of every period and a great number of city's maps have been produced over time. The first meaning of the sayfiye is a cottage, summer house, while its second meaning is a rural area close to the city and it originated from Arabic. Conceptually, "sayfiye" refers to an area with settlements of summer, plus, a building used in summer. The sayfiye areas, which began to thrive in the city center of Istanbul in the mid19th century, have been in a process of expansion and transformation that has evolved towards the urban area since they first emerged. This process can only be assessed by reviewing and analyzing the written and visual documents of Istanbul. Hence, maps are an important tool. When the Istanbul maps were being made, Galata-Pera and the Historical Peninsula were in the foreground, where the settlement was more concentrated than the sayfiye areas, whereas the sayfiye areas remained in the background. This study is remarkable as it focuses on the maps of Istanbul's sayfiye areas. The study aims to determine the maps of Istanbul's sayfiye areas, systematize the maps, and identify the map features. Thus, it is aimed that researchers studying the specified areas will be able to access information about the names and features of the maps more easily. In the introduction, information about Istanbul maps and summer areas was presented, after defining the objective, scope, method, and current literature, the development process of Istanbul maps was explained in the first chapter. In the second chapter, after the maps were categorized based on the size of the area they cover, the features of the maps were assessed through this classification. In the final chapter, the obtained and revealed results were discussed.

Keywords: The historical maps of İstanbul, the concept of sayfiye, resort area, 19th century, 20th century